

**Міністерство освіти і науки України
Черкаський державний технологічний університет
Черкаське регіональне відділення Соціологічної асоціації України**

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

МАТЕРІАЛИ

**VII науково-практичної конференції
(24-25 березня 2021 року, м. Черкаси)**

Черкаси 2021

УДК 1:37:316.3:33:504(063)

Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект:
матеріали VII науково-практичної конференції (24-25 березня 2021 року,
м. Черкаси) / Упор. Т. О. Дроздова. – Черкаси : ФОП Гордієнко Є.І., 2021. –
66 с.

У збірнику опубліковано матеріали VII науково-практичної конференції «Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект», що охоплюють широкий спектр актуальних суспільних проблем, розглядають нові феномени соціального буття, пропонують шляхи виходу з кризових ситуацій сьогодення.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх зацікавлених.

Матеріали подано у авторській редакції

Упорядник: *Т. О. Дроздова*

ЗМІСТ

Секція 1

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

<i>П'янзін С.</i> Парадоксальний ціннісний стан сучасної філософії.....	5
<i>Кожем'якіна О.</i> Комунікативні трансформації медіадовіри в сучасному суспільстві.....	7
<i>Саліх М.</i> Трансформаційні процеси у світових релігіях в добу постмодерну (на прикладі ісламу та християнства).....	8
<i>Дроздова Т.</i> Анархія vs демократія.....	12
<i>Куницький М.</i> Виклики і перспективи розвитку сучасної демократії....	15
<i>Синьогуб І.</i> Синергетичне бачення національної безпеки.....	19
<i>Бахмач А.</i> Пандемія covid – 19: вплив на гендерну ситуацію в Україні.....	21
<i>Цюра Д.</i> Трансформація ідеї свободи на прикладах класичного та новітнього лібералізму.....	23
<i>Брацун І.</i> Теоретичні засади політичної комунікації.....	25
<i>Тіщенко А., Бойко А.</i> Концепт політичного	27
<i>Кулешов О.</i> Новітні тенденції в аналітичній філософії.....	29
<i>Логінов В.</i> Запит суспільства на трансформації в Україні.....	31

Секція 2

ЛЮДИНА ІННОВАЦІЙНОЇ ДОБИ: НОВІ КОНЦЕПТИ ТА СУЧАСНІ РІШЕННЯ

<i>Гончаренко Л.</i> Соціальні мережі й особистість: аксіологічний вимір.....	33
<i>Зубко А.</i> Конфлікт поколінь як соціокультурна проблема	37

<i>Бінецька В.</i> Конфуціанська соціально-політична етика.....	40
<i>Гранатирко Б.</i> Микола Міхновський: людина, яка випередила час.....	42
<i>Мартинов О.</i> Страх як модус людського буття.....	44
<i>Півненко В.</i> Культурно-етнічні особливості формування корупційного світогляду.....	46

Секція 3 СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

<i>Бойко А.</i> Освіта як фактор національної безпеки.....	50
<i>Студінський В.</i> Економічне краєзнавство в системі професійної освіти: методико-методологічний аспект.....	52
<i>Василенко М.</i> До питання комунікативної компетенції в сучасній лінгводидактиці.....	55
<i>Рилова О.</i> Масовізація вищої освіти.....	57
<i>Ланських О., Ігнат'єва О.</i> Рефлексія взаємодії мовної та освітньої політики.....	60
<i>Даценко В.</i> Творчість в навчальному процесі.....	62
<i>Наші автори</i>	64

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сергій П'янзін

Черкаський національний університет

імені Б. Хмельницького

ПАРАДОКСАЛЬНИЙ ЦІННІСНИЙ СТАН СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Технологічна раціоналізація соціокультурної сфери в епоху постмодерну виглядає у творах не тільки західних, але й вітчизняних філософів як антигуманний наслідок абсолютистських зазіхань людського ж розуму. У філософії склалася парадоксальна ціннісна ситуація, коли, з одного боку, на розум спрямовуються звинувачення за крах гуманістичних надій, а з другого, саме скепсис щодо його рефлексивних можливостей вимагає ціннісної чистоти та здатності будувати універсальні схеми, які диктували б обнадійливу стратегію людської життєдіяльності.

Місце єдиного смислу буття займається, а точніше заміщується конкуренцією та розмаїттям смислових передумов, умов і тлумачень через те, що нині проповідується той плюралізм світоглядів, який замінює «єдиний світ» колись цілісного людства. І в той же час, акцентується пряма залежність майбутнього технічної цивілізації від ступеня ціннісного розвитку самих же людей, від певної якості ціннісних зв'язків між ними. Адже за твердженням А. Хеллер, автора фундаментальної праці «General Ethics» (1988), теорія повинна орієнтувати людину в житті й завжди приймати до уваги новизну та плинність питань, які вона породжує, щоб не бути безглуздою. Тому не буде перебільшенням твердження, що нагальним філософським актуалітетом є, *по-перше*, потреба саме ціннісного розуміння філософської діяльності людини, що змінює зовнішню сторону дійсності і знімає її визначеність, перетворює ті чи інші її якості і таким чином відбирає у неї риси зовнішності, позірності й неістотності, робить її із себе і для себе суцєю, по-людські об'єктивною й істинною. *По-друге*, якщо світ не задовольняє людину, яка власною дією вирішує змінити його, то це впливає

не із прихистку до метушливого оновлення, але з потреби цього ж світу надати йому таку цінність, яка не принижує його до ролі, за думкою М. Хайдеггера, прохідного двору в деяку потойбічність.

Філософія як вчення про «світову мудрість» (М. Хайдеггер) при своєму сходженні від абстрактного до конкретного не дає однак рецептів конкретної дії в суспільному житті. Вона робить це опосередковано за допомогою інших ціннісних сфер, на які впливає як найвищий рівень творення людиною ціннісного. Іншими словами, через ці ланки опосередкування філософія ближче та конкретніше підходить до дійсної, а не абстрактної практики суспільства; озброює науковим методом осягнення й управління різноманітними життєвими процесами; допомагає формувати стратегію і тактику певної діяльності. Разом з тим, філософія впливає на поведінку та діяльність конкретних філософів і людей, що оволоділи нею тією чи іншою мірою, вже й безпосередньо. Тут закони, принципи та цінності-категорії здійснюють прямий вплив на характер думок, світогляд, культурне вираження людини; спрямовує та визначає її теоретичні та практичні орієнтири у безпосередній залежності від філософського змісту мислення.

Подібна ціннісна онтологізація дозволяє, *по-перше*, розірвати «дуалізм» між натуралістичним психологізмом та ідеальним «внутрішнім слуханням» (М. Гартман). *По-друге*, дозволяє стверджувати, що філософські цінності виступають найголовнішим фактором інтеграції суспільних груп і систем. Адже спільним для них є те, що «людська суб'єктивність і світ її життя завжди перебувають у тонкій і крихкій рівновазі і сутнісній взаємоприналежності одне одному. Завдання філософії у тому й полягає, щоб зрозуміти природу цієї рівноваги ... що людина є світоутворюючою істотою і ... світ ... має для неї інше, глибше й більш первісне значення, ніж просто природне оточення» [1, с. 144]. *По-третьє*, що деструкції людського життя, що фіксують такі узагальнення, як антропологічна катастрофа, крах ідеалів, етична анемія, «занепад Європи» тощо породжуються ціннісними «помилками» у виборі життєвих орієнтацій, а не самою філософією.

Список використаних джерел

1. Ціннісні орієнтації (аналіз соціально-філософських концепцій Заходу 80-90-х років) / Гордієнко А.Т., Пазенок В.С., Ситниченко Л.А. та ін. – К.: Наукова думка, 1995. – 207 с.

КОМУНІКАТИВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕДІАДОВІРИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Відчутні трансформації медійних впливів сучасного інформаційного простору завдяки появі нових технологій створення, збереження, трансляції, обробки та розповсюдження інформації значно актуалізують проблематику соціокультурного контексту комунікативних взаємодій, що знаходить вираження у працях Н. Лумана, М. Кастельса, П. Штомпки, У. Бека, О. Тофлера, П. Бурдье, Н. Еліаса, М. Маффесолі, Е. Гіденса, М. Кастельса, Д. Бела та ін.. Специфіка функціонування медіадовіри та нові ефекти комунікативних взаємовпливів стають предметом наукових зацікавлень Г.М. Маклюєна, Г. Дженкінса, С. Харрісона, Р. Стултса, Ж. Бодріяра, У. Ліпмана, В. Беньяміна та ін., які розуміють під медіа не лише засіб передачі інформації, а й концептуалізують різнобічні медіаефекти – від розширення людських властивостей (Г.М. Маклюєн) до віддалення соціальної дійсності та виробництва штучної реальності (Ж. Бодрійяр).

Загалом медіадовіра відображає готовність прийняття нової інформаційної реальності в умовах зниження можливостей перевірки та контролю в опосередкованому комунікативними технологіями соціокультурному просторі. Важлива відмінність медіадовіри полягає у неможливості безпосереднього контакту між суб'єктами комунікації, що дозволяє медіа реалізовувати не тільки посередницькі функції. Трансформовані сучасні медіа як яскрава прикмета цифрового медіапростору реалізують також розмаїття інтерпретативних, симуляційних, конструктивних, маніпулятивних, мобілізаційних функцій тощо в реалізації насамперед афективних, когнітивних та поведінкових впливів.

На думку Н. Лумана, неможливість безпосередньої інтеракції між відправником та адресатом в медійній комунікації з одного боку збільшує комунікативну свободу, розширюючи комунікативний простір та стимулюючи надлишок комунікативних можливостей, але з іншого боку розцентровано задіюються фактори селекції у вигляді готовності до трансляції та активізації медійного інтересу [1, с. 10]. Медіакомунікації зберігають комунікативне підґрунтя розуміючого (до певної міри) прийняття інформації необмеженим колом комунікаторів, прогностично враховуючи можливі активності реципієнтів. Нелінійне розповсюдження інформації завдяки трансмедіа та поява багатьох сучасних медіаплатформ зумовлює

розширення простору медіального впливу шляхом залучення мережі активностей життєвого світу, а також включення у процеси створення та розповсюдження інформації.

Системні ефекти масмедіа, які продукують «трансцендентальну ілюзію» [1, с. 13], сприяють мультиплікації реальності, ініціюючи та підтримуючи низку дискурсивно-нарративних комунікативних полей. Значно проблематизуються підстави надійності джерел інформації та розмиваються критерії розрізнення маркерів достовірності, супроводжуючи поширені комунікативні практики нерозважливої довіри до медіа.

Водночас розширення комунікативного простору, збільшення каналів отримання інформації сприяють активізації інтерактивного формату трансмедійних платформ, структуруючи та обмежуючи комунікативні ресурси маніпулятивного медійного впливу. Розвинуті у практиках медіаграмотності такі настанови, як усвідомлений вибір джерел інформації, продуктивний формат дискурсивного обговорення, спроможність реалізувати критичні підстави розрізнення об'єктивного змісту та суб'єктивності сприйняття відкривають нові діалогічні можливості медійного простору, зменшуючи інтерпретаційний примус масмедіа.

Список використаних джерел

1. Луман Н. Реальность массмедиа; [пер. с нем. А.Ю. Антоновского]. М.: Праксис, 2005. 256 с.

Мікаель Саліх

Черкаський державний технологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТОВИХ РЕЛІГІЯХ В ДОБУ ПОСТМОДЕРНУ (НА ПРИКЛАДІ ІСЛАМУ ТА ХРИСТІЯНСТВА)

У двох найпоширеніших монотеїстичних релігіях сучасності відбуваються унікальні трансформаційні процеси, викликані глобалізацією та переходом від модерну до постмодерну. Зважаючи на поширення християнства та ісламу, їх значне місце у суспільному житті, політиці та міжнародних відносинах є необхідним визначити зміни, що в них відбуваються і ту роль, яку вони відіграють у динаміці розвитку цих релігій.

В період переходу від епохи модерну до епохи постмодерну та безпосереднього становлення останнього виникли запити описати різні

зрушення викликані добою постмодерну та потреба окреслити цілісну картину. Ці запити частково вдовольнялись, незважаючи на всю складність завдання, оскільки характеристика процесу, який ще не завершився є надскладною задачею.

В рамках опису онтології постмодерну були розроблені поняття постлюдини, постнауки, посткапіталізму, посткапіталізму та інші. Були окремі спроби описати зміни в релігійній сфері, однак часто вони обмежувались національними рамками, дослідженнями змін у окремих груп населення. Частина науковців займалась вивченням і конструюванням явища пострелігії, надаючи цій задачі пріоритет. Ю. Харарі на користь цього підходу стверджує, що майбутнє за іншими формами релігій, такими як різновиди техно- та трансгуманізму, відповідно немає потреби досліджувати релігії, які не мають майбутнього [Harari, с.425]. Серед дослідників, які виявляли та описували трансформації в світовому християнстві та ісламі, значний внесок зробили П. Бергер, У. Бек, Н. Тітце, Д. Ервье-Легер, Ж. Чезарі та інші.

Водночас у двох найбільших релігіях сучасності відбуваються власні унікальні трансформаційні процеси, викликані глобалізацією та революцією постмодерну, яким не приділяється достатня увага. Зважаючи на поширення християнства та ісламу, кількість їх послідовників (2,3 мільярди християн та 1,8 млрд. мусульман), динаміку росту, ці конфесії займають значне місце і ще тривалий час лишатимуться домінуючими. [Pew Research Center, с.8-14] Саме тому ми вважаємо доцільним проаналізувати процеси, характерні саме для цих релігій.

Перш за все, варто провести диференціацію понять «постмодерн» та «постмодернізм» та усунути термінологічну плутанину. Постмодерн – певний стан та період розвитку суспільства, культури, її ментальності. Під постмодерном слід розуміти ситуацію, яка прийшла на зміну модерну, розгорнулась з початку ХХ століття й продовжується по наш час. Постмодернізм це ряд філософсько-естетичних (в тому числі і художніх) течій, які відбивають ситуацію постмодерну, є рефлексією згаданого стану [Патерікіна, с. 155-156]. Постмодернізм не вичерпує всі характеристики постмодерну і в свою чергу дав поштовх іншим філософським течіям, таким як метамодерн, постпостмодерн, спекулятивний реалізм тощо.

Серед усіх трансформаційних релігійних процесів перший почався ще в другій половині 20 ст. і пов'язується з активним економічним розвитком в країнах З. Європи та в США по завершенню Другої світової війни.

Комерціалізація – використання потреби в абсолютних цінностях задля отримання прибутку. Цей процес вперше описав американський

релігіознавець П. Бергер в кінці 1960-х. За його думкою, різноманітність релігій призвело в сучасних умовах до створення «ринку релігій», які пропонують різноманітний товар. Також П. Бергер підкреслює, що в ситуації плюралізму з'являється нова форма світського впливу на релігію – споживацьких вподобань, яка є набагато сильнішою ніж більш древні форми, такі як воля монарха чи класові інтереси [Яковлев, с. 14]. У. Бек доповнює, що ринкова модель Бога як товару є радикалізованою формою «власного Бога». Бог у формі товару не претендує на універсальність та абсолютність і тому без проблем включається в релятивістський, плюралістичний «ринок можливостей» [Beck, с. 192].

Наступний процес органічно пов'язаний з першим і полягає в подальшій дезінтеграції релігійного вчення, його розпаду на індивідуальні інтерпретації, появі ліберальних версій релігійних вчень. Цей процес визначають як індивідуалізація. Для нього характерне дистанціювання від святинь, авторитетів, релігійних організацій, звернення до нової духовності, яка складається з власних комбінацій, вибору та пошуків. Ця індивідуалізована віра підпорядковує собі релігію [Beck, с. 52]. Наслідком індивідуалізації стає втрати авторитету офіційних духовних представництв, їх представників та недовіра до релігійних діячів й вчених (священників, улема). Вартим уваги є той факт, що індивідуалізований іслам рідко просуває критичний дискурс і натомість догматично підтверджує незмінні принципи релігії. В цьому полягає його найбільша відмінність від розвитку індивідуалізованого християнства [Roy, с. 90-94].

Третім процесом є політизація, яка є активним включенням релігійного фактору, духовних інституцій та лідерів в політику. В умовах глобалізації відбувається повернення релігії в політику [Яковлев, с. 14]. Прикладом цього є активізація протестантських проповідників під час виборів США 2020 року, які стверджували, що начебто кандидат в президенти США Дональд Трамп призначений Богом для спасіння країни. Яскравий приклад політизації релігії знаходимо на Близькому сході. Арабський націоналізм, і одна з його форм – панарабізм, були спочатку доповнені, а потім і витіснені політизованим ісламом [Яковлев, с. 15]. Єгипетська партія «Браття-мусульмани», палестинська організація «Хамас», ліванська партія «Хізболла» не тільки успішно «ісламізували» політичну опозицію в своїх країнах, а й змогли отримати владу.

Діяльність Папи Римського Франциска, Вселенського Патріарху Варфоломея I, Патріарха Московського Кирила, аятоли Хомейні, фетви впливових ісламських вчених мають безпосередній вплив на суспільство та міжнародні відносини. Увага з боку ЗМІ до заяв релігійних діячів, їх

зростаюча політична вага та вплив дає можливість констатувати ще один вияв політизації – сучасний папоцезаризм [Яковлев, с. 15].

Тісно пов'язаний з політизацією фундаменталізм. Процес фундаменталізації, який на перший погляд є протилежністю плюралізму постмодерну, насправді є органічною реакцією на секуляризм 20 ст., на деконструкцію релігійних наративів та сучасний стан постсекуляризму. Філософську основу сучасному фундаменталізму надає метамодернізм, який сприяє усвідомленому поверненню до метанаративу та реабілітації фундаменталістської есхатології як власного та єдиного вірного варіанту кінця історії. Фундаменталісти вважають своєю ціллю повернення до певного ідеального початкового стану релігії та суспільства. Варто зазначити, що при цьому фундаменталісти спираються на власні уявлення про цей ідеальний стан, ніж на історичну реальність, на власні інтерпретації тих чи інших релігійних текстів та здійснюють реконструкцію традиції, що є цілком постмодерністською практикою [Матецька, с. 14].

Висновки. Доба Постмодерну безпосереднім чином вплинула на динаміку змін і трансформацій сучасного християнства та ісламу. Плюралізм постмодерну, множинність інтерпретацій, відмова від авторитетів, консьюмеризм яскраво позначились на цих релігіях, сприяли зародженню і розвитку процесів комерціалізації та індивідуалізації. Глобалізація повернула релігію в політику, дала поштовх її політизації. Повернення до жорстких бінарних опозицій, тотальності власного наративу, реконструкція традиції, зумовлене метамодернізмом, дало поштовх процесу фундаменталізації, виникненню фундаменталістських ідеологій та рухів.

Відкритим для досліджень залишається питання про роль релігії в добу Постмодерну, її майбутнє у постсекулярному постмодерному світі та відношення релігії й пострелігії.

Список використаних джерел

1. Матецкая А. В. Постмодерн и религия // Манускрипт. 2017. №12-3 (86). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/postmodern-i-religiya> (дата звернення: 12.12.2020).
2. Патерикіна В. В. Артикуляція поняття "постмодерн" у сучасній духовній культурі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. - 2013. - Вип. 5. - С. 148-157. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2013_5_19 (дата звернення: 12.12.2020).
3. Яковлев А. И. Религиозный фактор в мировой политике в эпоху глобализации: от секуляризации к фундаментализму. *Вестник Московского университета. Серия 25. Международные отношения и*

- мировая политика.* 2013. №4. URL – <https://cyberleninka.ru/article/n/religioznyy-faktor-v-mirovoy-politike-v-epohu-globalizatsii-ot-sekulyarizatsii-k-fundamentalizmu> (дата звернення: 12.12.2020).
- 4.Beck, Ulrich: Der eigene Gott. Friedensfähigkeit und Gewaltpotential der Religionen. Frankfurt 2008. С.192.
- 5.Berger P. The desecularization of the world: resurgent religion and world politics. Washington, 1999
- 6.Harari, Y., & Wirthensohn, A. (2017). Homo Deus: Eine Geschichte von Morgen. München: Verlag C.H.Beck. С. 425.
7. Pew Research Center, April 5, 2017, “The Changing Global Religious Landscape” URL – <https://www.pewforum.org/wp-content/uploads/sites/7/2017/04/FULL-REPORT-WITH-APPENDIXES-A-AND-B-APRIL-3.pdf> (дата звернення: 12.12.2020).
- 8.Roy, O. (2002) L’islam mondialise’ (Paris: E’ ditions du Seuil) (Globalised Islam. The Search for a New Ummah (London: Hurst, 2004)).

Тетяна Дроздова

Черкаський державний технологічний університет

АНАРХІЯ VS ДЕМОКРАТІЯ

Класична політична філософія традиційно намагалася дати відповідь на питання про найкращий політичний режим. І режимами, в межах яких могла би бути реалізована за певних умов, а саме, за наявності доброї волі тих, хто при владі, ідея спільного блага так само традиційно (від Платона та Арістотеля починаючи) вважалися монархія, аристократія, демократія. Анархію натомість найбільш впливові філософи західної традиції визначали як дегенеративну або патологічну форму прямої демократії (форми, за якої всі громадяни беруть участь у зібранні, а рішення приймається більшістю).

Насправді, відрізнити анархію від прямої демократії не так просто, ще зовсім недавно (в історичній перспективі, звісно) термін демократія застосовували для позначення не тільки системи, у якій всі громадяни спільноти приймають рішення на основі рівного голосу, але й для позначення політичного безладу, фракційного насильства, несанкціонованих виступів натовпу. Фактично, термін демократія мав ті самі конотації, які нині має анархія. Згодом демократію почали ототожнювати з системою, в якій

громадяни держави обирають представників для здійснення державної влади від їхнього імені. Відтак, демократія переважною більшістю дослідників, політиків, пересічних людей оцінюється доволі позитивно, принаймні як найбільш придатна, хоча і не бездоганна, нині форма здійснення суспільної справедливості. Причина непохитної привабливості терміну *демократія* навіть за умови зловживання ним демагогами й диктаторами полягає у тому, що для більшості людей демократія ототожнюється з їх колективною участю у власних справах. Вважається, що демократія – це те, чого прагнуть всі «прості» люди, що демократія втілює природні права людини, протистоїть тоталітаризму й авторитаризму у політиці, тож за неї варто боротися, позбавляючи недоліків та вдосконалюючи. Але суттєвим залишається питання про те, чи можливо назагал вдосконалити демократію.

В сучасній демократії всередині формальної політичної системи співіснують і конкурують декілька форм політичної влади. І більшість людей не може виразити власних прагнень, оскільки всі законодавчі органи суть невелика меншість представників, що діють (точніше, мусили б діяти) від імені й заради більшості або нації в цілому. Як про це писав ще Жан-Жак Руссо [1], більшість має право обирати лише невелику кліку, що буде керувати всією спільнотою. Сучасна демократія набагато більше відповідає аристократії-олігархії (правлінню меншості), ніж демократії (правлінню більшості) чи бажанням людей бути самоуправними. І філософська традиція вже давно визнала цей факт. Ще Барух Спіноза, Шарль Монтеск'є, засновники республік Томас Джефферсон та Максиміліан Робесп'єр ясно вказали на те, що вибори, тобто обрання елітного уряду, є аристократичним за своєю суттю й суперечить демократії, як її розуміли від початку фундатори-греки. Сучасна демократія – це представницька, популістська, ліберальна тощо аристократія (олігархія), що після риторичних ігор, мотивованих політичною боротьбою, приховує власне єство під ім'ям демократії. Але навіть у своїх найкращих виявах демократія ніколи не зможе бути владою всіх (як її часто трактують), але завжди залишатиметься владою більшості, що так або інакше тиранізуватиме меншість. Таким чином, сучасна демократія, незважаючи на її інституційну організацію, позбавлена демократичного елементу (немає народних зборів, де люди могли би висловити свою волю), це заохочує авторитарні тенденції у сучасних республіках. Але навіть якщо такий елемент зміг би бути впроваджений у сучасні демократії, він лише додав би у неї ще одну форму влади – владу більшості.

Те, чого люди зазвичай шукають у демократії (горизонтальні, а не вертикальні зв'язки; ініціативи, що виходять від відносно невеликих,

автономних та самоорганізованих груп, а не згори через різноманітні субординаційні ланцюжки; відмову від постійних владних структур; добровільні об'єднання; взаємодопомогу), можна знайти в основних постулатах анархізму. І якщо звернутися до історичних прикладів, то справжні форми народного управління (самоуправління) ми могли би спостерігати у анархічних об'єднаннях, де всі керували (керують) разом напряду через узгоджене обговорення без владних структур, наділених механізмами примусу. В анархії немає лідера чи лідерів, немає влади, самоуправління здійснюється через втілення колективних рішень, з якими згодні всі. Щоправда, навіть ті, хто дотримується цих принципів, неохоче (якщо не категорично відмовляються) називають себе «анархістами», вказуючи на нездійсненність анархізму. Існує ряд факторів для цього. Так, навіть в межах анархістських теорій можна зустріти думку про те, що кожне суспільство складається з людей з різними, суперечливими інтересами, і завжди знайдуться ті, хто не прийме анархічний спосіб життя, відтак проти них анархістському режимові доведеться застосовувати якусь з форм примусу. Ще більш проблематичним є той факт, що існує безліч способів бути анархістом, і навіть люди, що погодяться називати себе такими, швидше за все не дійдуть згоди щодо самої ідеї спільного блага, а тим більше – щодо можливості її захищати і просувати. В цьому сенсі анархічний режим – це просто ідеальний тип, вічно незавершений. Ще однією підставою негачії анархізму є його дещо зневажливе сприйняття і трактування політичною філософією, чия думка назагал обертається навколо балансу та розподілу влади.

Але відсутність влади не означає відсутності політики, позаяк в анархії всі члени спільноти напряду беруть участь у прийнятті рішення, здійснюючи політичний акт шляхом досягнення консенсусу. В анархії спільне благо може бути досягнуто лише за відсутності влади. Адже люди, наділені владою, на думку анархістів, не сприяють досягненню соціального миру. Здійснення формальної влади змінює психологію і соціально-політичне ставлення до неї особи, що її використовує, таким чином, що вона просуває і захищає власний авторитет як пріоритетний по відношенню до спільного блага. Тобто, оскільки здійснення влади з необхідністю розбещує її виконавця, будь-який режим, що визнає формальну владу, корумпований і не здатен захищати інтереси усіх. Тож анархія пропонує концептуальне і практичне рішення для досягнення спільного блага. Анархізм пропонує нам інший напрямок, інший спосіб думати про політику. Тому радикальне неприйняття анархізму, твердження про його безумовну нездійсненність як політичного режиму

збіднює і наше філософське мислення, і наше розуміння складності політичної реальності.

Список використаних джерел

1. Rousseau J.J. Du contrat social, Ou principes du droit politique livre IV, ch. 3. P. 263-265. – Режим доступу: <http://www.rousseauonline.ch/pdf/rousseauonline-0004.pdf>

Микола Куницький

Черкаський державний технологічний університет

ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Поняття сучасної демократії, яку можна тлумачити, як сукупність реальних демократичних політичних режимів, які хоч і розрізняються в деталях, однак володіють однаковими і / або подібними основними характеристиками, включає не тільки її нормативне визначення як системи політичного правління, що спирається на ряд фундаментальних принципів (від дотримання прав громадянина до реальних форм участі громадян в управлінні), але і світоглядні підходи до відносин між людьми, їх соціальними групами, а також етичні, філософські, культурологічні та інші підстави діяльності громадян в умовах сучасності.

Багато сучасних українських та зарубіжних експертів, визнають універсальний характер поняття «демократія», разом з тим відзначаючи унікальність кожного конкретного демократичного устрою. Стосовно до конкретної історичної епохи існує певний сформований набір стандартів, які апробовані реальними практиками і набули широкого інституційного визнання. В цьому плані вони можуть бути застосовані до оцінки стану демократії всіх країн, в тому числі і України. До цього переліку (в даному випадку без ранжирування за ступенем важливості) включаються:

- виборність влади;
- принцип поділу влади;
- незалежна судова влада;
- цілком незалежні засоби масової інформації;
- вільні, прозорі і альтернативні вибори на рівноправній основі;
- наявність і гарантія політичних свобод;
- політичний плюралізм;

- дотримання прав людини і громадянина;
- наявність інститутів громадянського суспільства, що розвиваються.

Даль Р. виділяє два виміри демократії. Сутність першого: кожен політичний інститут демократії передбачає наявність комплексу прав і обов'язків, які є не тільки абстрактними моральними зобов'язаннями, але і реальним базисом демократичних інститутів, які забезпечуються і підтримуються правовою системою і політичною практикою [1].

Наявність комплексу прав і обов'язків, однак, не завжди відповідає можливості їх реалізації. Якщо індивід має право вільно обговорювати політику в колі друзів, це ще не означає, що він залучений в реальну політичну дискусію. Тому другий вимір демократії – це дійсна участь громадян у політичному житті.

Демократія на сьогоднішній відчуває дуже серйозні виклики. Серед основних проблем:

1) відношення громадян до політичної еліти (до політиків і політичних лідерів);

2) відношення до політичних партій;

3) відношення до парламенту та інших політичних інститутів.

В результаті досліджень вчені виявили загальну тривожну тенденцію зростаючої недовіри до політичних діячів і урядів з боку населення країн.

На їхню думку, рівень довіри суспільства по відношенню до інститутів представницької демократії залежить від:

а) ступеня інформованості населення;

б) наявності чіткого критерію, за допомогою якого громадяни оцінюють уряд і політиків;

в) ефективності конкретних демократичних інститутів, в першу чергу урядів.

Відповідно, для того щоб уповільнити зростання негативних настроїв і змінити ставлення громадян до сучасного стану демократії, необхідно внести суттєві корективи в кожному з трьох складових.

Такий виклик демократії як зниження довіри громадян до її сучасних інститутів – це політична проблема, обумовлена в першу чергу зменшенням компетентності політичних діячів, що діють від імені громадян і виражають їх інтереси і бажання.

Існує тенденція безперервного зростання очікувань щодо регулюючих можливостей політики: надзвичайно зросли вимоги до демократії, але при цьому здатність демократичної держави до вирішення проблем істотно не змінилася. Ця ситуація створює, зокрема, сприятливі умови для політиків-популістів. Сучасний індивід схильний насолоджуватися перевагами

свободи, але її зворотний бік – відповідальність – він все частіше знімає з себе і перекладає на державу і владу взагалі.

Сучасна людина, суспільство все більше стикаються з загрозами, які багато в чому вони самі створили.

Виклики і перспективи демократії визначаються багато в чому не тільки суто політичними змінами, а й тією обставиною, що зміни торкнулися різних сфер суспільства. Так, наприклад, з кінця 1980-х років сильно змінюються сімейні відносини – знижується кількість традиційних сімей з двома батьками і дітьми, зростає число розлучень, багато дітей народжуються поза шлюбом. Більш того, в сучасному світі спостерігається тенденція до трактування поняття «трансформації інтимності», для якої властиві такі риси: трансформація моделей шлюбу; глибинні зміни в сексуальних, любовних, шлюбних, дружніх і родинних відносинах. Нові моделі і відносини перейшли з розряду соціального інституту в інструмент емоційної саморегуляції індивіда. Все це теж призводить до революційних за своєю значимістю політичних змін.

Крім того, на нашу думку, проблему старіння населення, також можна віднести до викликів сучасної демократії. Так, за прогнозами ООН, до 2050 року кількість людей старших 60 років досягне 2,5 млрд. осіб.

До чого призводить в перспективі така тенденція? На наш погляд, до певних політичних змін, які будуть, в свою чергу, обумовлені зрушеннями на ринку праці, змінами в масштабах, структурі і характері зайнятості населення. Все це впливає на політику чинної влади і зміст програм політичних сил. Проблема старіння населення змушує політиків вживати рішучих і непопулярних заходів.

Сучасні моделі демократії вже опинилися і ще в подальшому стикатимуться з великою кількістю викликів. Головна причина криється в тому, що відбувається перехід від індустріальних національних держав до глобальних інформаційних товариств. Технологічні, економічні та суспільні зміни стають більш комплексними, ніж будь-коли, а темпи цих змін все збільшуються. Можна навіть говорити про зміну парадигми від концепції демократії індустріальної ери до концепцій демократії інформаційної епохи.

Рядові обивателі, а іноді і деякі аналітики схильні до думки, що розквіт соціальних мереж (мобільні телефони, блоги, Twitter, Facebook та ін.) повинен безпосередньо змінити сприйняття світу. Всі ці нові системи і пристрої, безсумнівно, відкривають перед суспільством фундаментально нові можливості для реалізації демократичного потенціалу, проте потрібні дуже глибокі зміни, щоб це відбулося на практиці. Потрібні активні, діяльні,

компетентні люди з високим рівнем політичної культури і реальними владними ресурсами.

Навпаки, без сильних неурядових організацій, незалежних судів і резонансу в ЗМІ просто розмови в соціальних мережах не можуть перетворитися на дієвий протест проти будь-яких недемократичних дій.

На сьогоднішній день у всіх сучасних демократичних державах спостерігається зниження громадської підтримки політичних установ і політичних діячів. Для України ця проблема теж актуальна. Особливий виклик демократії являють низький відсоток участі молоді у виборах, зростання частки виборців, які періодично змінюють свої політичні уподобання. Це можна розглядати в кожному конкретному випадку як втрату суспільної підтримки тієї чи іншої партії.

В даний час, як вважають вчені, існує такий парадокс. Громадська думка вважає, що кількість людей, які цікавляться політикою, все зменшується. Подібне твердження і вірно, і невірно одночасно. Вірно, що люди, як правило, в середньому дійсно все менше цікавляться роботою адміністрації, партій і парламентів, а, головне, часто проявляють все меншу зацікавленість в особистій участі в цих структурах. Однак насправді існує і зростаючий інтерес до того, яким чином суспільство може успішно вирішувати свої нагальні проблеми. Люди все більше зацікавлені в конкретних способах вирішення цих проблем. Якщо перша категорія інтересу й залучення в політику отримала назву традиційної, то друга – нетрадиційної.

Отже, можна констатувати, що в сучасних демократичних державах існує певний парадокс. Незважаючи на те, що економічний розвиток і добробут знаходяться на відносно достатньому рівні, ставлення до політики в традиційному плані все погіршується, іноді аж до того, що знижується настільки необхідна дифузна підтримка суспільством держави. Зростає інтерес до політики в нетрадиційному, новому ключі – як до способу вирішення реальних проблем, але саме він задовольняється недостатньо. В якійсь мірі це розхитує політичні системи, але ж вони забезпечують контроль, рішення проблем і перерозподіл благ, відповідно, потребують підтримки і ресурсів з боку суспільства. При відсутності ж необхідної підтримки існуюча система не зможе функціонувати належним чином і в довгостроковому періоді деградує. Актуальним стає прагнення політичних систем до відновлення достатнього рівня громадської підтримки. Зокрема, потрібні активні дії в сфері комунікації.

Список використаних джерел

1. Даль Р. А. Полиархия: участие и оппозиция. Пер. с англ. С. Деникиной, В. Баранова; Гос. ун-т. Высшая школа экономики. — М.: Изд-во ГУ ВШЭ, 2010. 320с.
2. Надолішній П. Демократичне врядування: питання теорії, методології і практики. Проблеми й тенденції розвитку галузі науки "Державне управління" в Україні: від теорії до практики: Зб. матеріалів симп. за міжнар. участю. К.: Вид.-во НАДУ, 2007. С. 38-40.
3. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Логос, 2016. 416 с.
4. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. М.: РОССПЭН, 2003. 368 с.

Ігор Синьогуб

Черкаський державний технологічний університет

СИНЕРГЕТИЧНЕ БАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Термін «точка біфуркації» може бути застосовано при розгляді гуманітарних аспектів національної безпеки, адже цей термін означає певний переломний момент, критичний стан, при якому система втрачає сталість і набуваються риси невизначеності. Система змінює якісний стан.

Для розгляду такого стану в контексті безпеки доцільно визначати такі риси системи в точці біфуркації як – **непередбачуваність** (що, на наш погляд, характеризується невизначеністю вектору розвитку і неможливістю це передбачити, з метою уникнення небезпеки. Крім того, точка біфуркація як стресовий перехід, турбулентність, як правило, є **не тривалим за часом** періодом. [1]. Процес проходження реперних точок біфуркації визначається як емерджентна еволюція (англ. emergent – «який виникає раптово», від лат. emergo – «з'являтися», «виникати»), результатом якої є утворення нової якості соціального об'єкту, утворення та руйнування інших структурних рівнів системи. В такому процесі можливі поліваріантні сценарії змін: прогрес, регрес, безвихідний стан, розпад, хаос, упорядкування системи [2].

Розглядаючи механізми утворення нових якостей соціальної системи доцільно звернутися до синергетичного підходу в розумінні національної безпеки. Синергетичні знання, що застосовують до питання виникнення життя, можуть бути експрапольовані на соціальний зріз буття і його розвиток

через становлення через перехід (точку біфуркації) до нової якості буття. Синергетична наука виділяє такі основні ознаки живого, що, на наш погляд, може бути репрезентовно і в соціальному вимірі – упорядкована ієрархічна структура; відкритість систем; здатність реагувати на зовнішні впливи; здатність запам'ятовувати інформацію; адаптованість до зовнішніх умов; здатність до зміни та ускладнення; розмноження; саморегуляція; регенерація пошкоджень; обмін речовиною, енергією, інформацією з навколишнім; спрямована рухливість; нерівноважний стан; автономність; цілісність. Усі вони певним чином протидіють ентропії» [3, с. 682]. Тоді структура будується на основному відношенні (читай в контексті національної безпеки – ідеологічна структура, каркас національної ідеї, гуманітарна вісь тощо), яке належить цій системі. Якщо названа система – «точка біфуркації», то відношення пов'язане з безвихідним станом, кризою. Його можна пов'язати з вибором системи, відбором можливих шляхів подальшого розвитку. І цьому контексті варто сформувати таку соціальну систему, яка буде орієнтована на національне суспільство, а національна безпека буде видаватися умовою існування такої системи. Його можна пов'язати з вибором системи, відбором можливих шляхів подальшого розвитку. Для реалізації подібної біфуркаційної (перехідної) структури необхідні: множинність варіантів для розвитку; наявність внутрішньої взаємодії елементів системи; правила відбору. Вплив зазначених факторів формує кінцевий результат, що визначається рівномірним впливом всіх зазначених факторів [3, с. 682].

Синергетика вводить в соціальний обіг поняття атрактора, які визначатимуть вектори виходу з критичного стану після проходження точки біфуркації буття. При цьому згадані вище: прогрес, регрес, безвихідні (глухі) стани, розпад, хаос, упорядкування системи, – це і є можливі атрактори.

Соціально важливим є теоретичне бачення наявних потенційних альтернатив розвитку подій, що створює підґрунтя для реалізації принципу свободи вибору, особливо, якщо вибір здійснюється на користь сприятливої альтернативи або уникнення небезпечної [4, с. 34].

Отже, суперечливість самої природи суспільного буття, невизначеність і хаотичність суспільних процесів сприяли загостренню протиріч між прагненням до стабільності і необхідністю докорінних змін з метою розвитку. В точці біфуркації суспільна система має обрати шлях самозбереження і розвитку на якісно вищому рівні за умови збереження власної ідентичності заради збереження суб'єктності.

Список використаних джерел

1. Синергетика <https://ru.wikipedia.org/wiki/Синергетика>.

2. Аттрактор <https://www.ukr.net/> аттрактор.
3. Хакен Герман. Синергетика. / перевод с англ. В. И. Емельянова. М.: Мир, 1980. – 404 с.
4. Добронравова И. С. Дескриптивність нелінійного теоретичного знання та самоорганізації нелінійної науки. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 1 (20). С. 30–42.

Анна Бахмач

Черкаський державний технологічний університет

ПАНДЕМІЯ COVID – 19: ВПЛИВ НА ГЕНДЕРНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Виклики, які стоять перед цілим світом та перед Україною, зокрема через COVID - 19, пов'язані із захистом прав людини і забезпеченням гендерної рівності. Наслідки пандемії мають різний вплив на жінок та чоловіків в Україні, через їх різний цільовий статус в трудових та сімейних відносинах.

З одного боку, через закриття шкіл та дошкільних закладів освіти навантаження на жінок зростає, з іншого боку – підприємствами запроваджуються гнучкі графіки, завдяки чому працюючі жінки змогли зручніше виконувати певні функції та перерозподіляти корегуюче навантаження разом з чоловіками.

На жаль, заборони сформували певні тенденції в гендерних підходах для жінок та чоловіків :

- 1.Зросло навантаження на жінок через постійне поєднання домашніх обов'язків та дистанційної роботи. Жінки відчувають більше навантаження через виконання домашньої та доглядової праці під час карантину.
2. Збільшилась кількість розлучень. За даними Міністерства юстиції України [1], за II півріччя 2020 року відділи реєстрації актів цивільного стану зареєстрували 11 828 розірваних шлюбів (що на 35% більше, ніж за аналогічний період 2019 року). Можна припустити, що причиною цього стало те, що «пари занадто багато часу проводять разом вдома».
- 3.Загострюється проблема домашнього насильства. Кількість випадків домашнього насильства зростає, оскільки люди не справляються зі своїми страхами через пандемію. Багато людей в зв'язку з карантином знаходяться в одному просторі. За офіційними даними правоохоронних органів, відбулося погіршення ситуації під час карантину. З початку 2020 року правоохоронці

притягнули до адміністративної відповідальності 34 тисячі осіб за вчинення домашнього насильства. [2]. Надання правової допомоги дистанційно (онлайн, телефоном тощо) не є достатньо ефективним, тому що – перебуваючи в одному приміщенні з кривдником, жертва домашнього насильства не завжди має можливість розповісти про насильство телефоном.

4. Рівень доходу жінок значно зменшився через переважну залученість в секторі обслуговування, який припинив роботу під час карантину. Серед зареєстрованих безробітних жінки становлять 57,0%, в той час як серед працевлаштованих – лише 25,0% [3].

З метою подолання викликів, зумовлених пандемією COVID -19 Аналітичний центр «ЮрФем» та об'єднання «Рівні можливості» у рамках проєкту «Права людини для України», що фінансується Міністерством закордонних справ Данії, а також проєкт ГОБ «Гендерний вимір пандемії COVID -19» почали досліджувати наслідки пандемії на гендерну ситуацію в Україні. У збірниках представлені основні варіанти подолання всіх проблем, які виникли під час пандемії коронавірусу. Зокрема, дослідження акцентує увагу на:

1. Проводити широкі інформаційних кампанії для зменшення та подолання домашнього насильства.

2. Затвердити форму звіту з праці, у якій фіксувати кількість працівників/ць переведених на дистанційну роботу.

3. На працювати та впровадити гендерну політику в установах та організаціях, відповідно до якої роботодавці зобов'язуються враховувати потреби працівників /ць з дітьми, особливо в дистанційній формі роботи [4].

Отже, наслідки COVID – 19 по-різному впливають на гендерну ситуацію в Україні. Пандемія коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, докорінно змінила життя українців в контексті гендерної рівності. Причому зміни торкнулися і роботи та доходів, і навіть таких речей, як спосіб життя, насильство у сім'ї і зміна сімейного стану.

Список використаних джерел

1. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс] – Режим доступу: minjust.gov.ua.
2. Статистичні дані [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: Сумна статистика: з початку року поліцейські притягнули до відповідальності 34 тис осіб за домашнє насильство | Новини Львова та України| VARTA1.
3. Аналітична та статистична інформація. Державний центр зайнятості [Електронний ресурс] – Режим доступу : dcz.gov.ua.

4. Вплив COVID-19 на права жінок в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу :https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/covid-impact-on-women-rights-in-ukraine.html.

Денис Цюра

Черкаський державний технологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІДЕЇ СВОБОДИ НА ПРИКЛАДАХ КЛАСИЧНОГО ТА НОВІТНЬОГО ЛІБЕРАЛІЗМУ

Політичні ідеології завжди мають на меті покращення суспільного ладу та досягнення блага для суспільства. Якщо певні уявлення про політичні ідеї формуються шляхом опису реальної практики, виводячи з неї основні положення певної ідеології, то окремі уявлення прагнуть сформуванню такої практики і шлях реалізації та розвитку цих ідей, яка може зазнавати кардинальних змін і відрізнятись від того, як було задумано спочатку. До розгляду можна взяти розвиток ідеї, що домінує в сучасних цивілізаціях – ідеї свободи, а саме трансформацію її виявів у класичному лібералізмі, та новітніх варіаціях лібералізму. Іншими словами, розглянемо відмінності класичних принципів та сучасних виявів лібералізму як ідеології, що визначає свободу як фундаментальну цінність.

Хоча зачатки ліберальних ідей можна відстежити ще у Арістотеля, фундатором класичного лібералізму слід вважати саме Джона Локка. До уваги візьмемо особливості форми лібералізму, що розвивалась із ідей Локка та його послідовників. Паралельно покажемо, які зміни цих початкових особливостей можемо спостерігати в сучасному світі.

До класичного лібералізму належить проголошення *природних прав* – прав людини, які вона має від народження та наголошення на їх забезпеченні і недоторканності. До них перш за все слід віднести права на життя, свободу та власність, в тому числі і *свободу слова*.

Якщо подивитися на сучасні тенденції, то бачимо, що правам людини надається *догматичний статус*, вони вважаються такими, які не можна піддати сумніву. Права людини постають як головна цінність в сучасному ліберальному суспільстві, та всіляко захищаються на міжнародному рівні. Хоча вони і мають догматичний характер, можемо також спостерігати всюдисущий нині *принцип політкоректності*, який нівелює права людини на свободу слова. Особливо часто бачимо це в медіа просторі, де всіляка думка, що суперечить загальноприйнятим нормам буде піддаватися цензурі. Іноді ж

медіа простір постає платформою для формування та насаджування окремих цінностей в маси, не зважаючи на культурні особливості в окремих суспільствах, а всі гострі висловлювання проти цих цінностей та їх насаджування також піддаються цензурі. Часто можемо бачити натяки або прямі прояви явищ, які слід би було кваліфікувати як *тоталітарні*.

Якщо ж класичному лібералізму притаманне проголошення рівності усіх перед законом (умовно кажучи громадян певної держави перед її законами), то в сучасних суспільствах і державах можемо спостерігати тенденції *соціальної справедливості* та *мультикультуралізму*. Як наслідок, в суспільстві окремим групам можуть надаватись більші привілеї, в той же час це ускладнює життя інших, мультикультуралізм же може засуджувати виокремлення особливостей культури певних народів, трактуючи це як расизм. При цьому сама боротьба з расизмом може досягати радикальних форм, перетворюючись на зворотній расизм, коли замість ігнорування раси як такої, на расові ознаки людей звертається все більша увага, наполягається на тому, що ці люди за своєю ознакою, як правило, пригноблені і їм має надаватись більше привілеїв.

Класичний лібералізм вважав вільну ринкову економіку найкращою, схвалював принципи приватної власності та здорової конкуренції, все це сприяло би економічному розвитку суспільства. В ході історії бачимо, що вільний ринок розвивався до монополізації підприємств, переживши кризи та революції, набув світового розповсюдження. Глобалізація набуває все більших масштабів, насаджуючи ліберальні цінності в різноманітних сферах життя. Ринок стає світовим, окрема продукція має своїх монополістів, які конкурують між собою, підприємства ж поменше з ними конкуренції не витримують, розвиваються транснаціональні корпорації, які вже самі впливають на розвиток світового ринку.

Роль держави у класичному лібералізмі вважається мінімальною, вона не має втручатися в економіку, а влада як така має бути прозорою, здійснюватися демократично та на благо суспільства. Хоча принцип прозорості та демократії і досі залишається нібито самоочевидним, проблеми корупції та експлуатації влади не зникають. Кризи вільного ринку довели необхідність втручання держави в ринок, що в ході історії рятувало економіки держав завдяки переходу від ринкової економіки до планової. Але таке втручання в економіку часто відбувається на користь окремих монополій, коли держава та корпорації мають спільну вигоду.

Нині ідея свободи догматизується та експлуатується як в культурі, так і в політиці. Апеляція до цінностей свободи у певних діях не обов'язково робить ці дії правомірними, яке б враження не складалось. Таку

експлуатацію можемо бачити і на рівні популізму в окремих державах, і на рівні міжнародної політики, коли насправді ціллю є отримання влади та вигоди окремої сторони, а не захист природних прав і свобод у суспільстві.

Інна Брацун

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодення прийнято вважати епохою глобалізації, її зміст визначений кумулятивним ефектом глибоких трансформацій у різних сферах суспільного життя: політичного, економічного, соціального, культурного, що відбуваються під впливом сучасних інформаційних технологій. Серед науковців існують різні дефініції епохи, а саме, суспільством «третьої хвилі» називав Е. Тоффлер, інформаційною епохою пропонує називати М. Кастельс, П. Друкер – економікою знань та плинна модерність, так визначає З. Бауман.

Незважаючи на зростання об'єму інформації, доступність до цієї інформації, на наш погляд можемо визначити сьогодення, як *час комунікацій*, що надає фахівцям нові, альтернативні інструменти для здійснення комунікацій з суспільством. Саме сучасні технології комунікацій визначають специфіку розповсюдження та форми споживання інформації, тим самим дозволяють масштабно здійснювати інформаційно-комунікаційну взаємодію між людьми. При цьому увага направлена на розвиток різноманітних інноваційних та ефективних форм масової комунікації та обміну інформацією між людьми.

Комунікація притаманна всім сферам суспільства, її значення полягає як у зв'язуванні елементів всередині системи, так і забезпеченні взаємозв'язку між різними системами всього суспільства. У науковій літературі термін «комунікація» використовується з початку ХХ ст. Наприкінці 30-х р. увагу дослідників привернули нові напрями: «наукова комунікація», «управлінська комунікація», «масова комунікація» та «політична комунікація». На нашу думку при визначенні поняття «політична комунікація» необхідно спиратися на визначення поняття «політики».

Варто враховувати, що «інформаційні потоки між системами можуть бути як гальмом соціальних дій, так і каталізатором, що їх прискорює...» [1, с.32]. Тобто, комунікація – це такий процес, що може викликати як конструктивні, так і деструктивні дії його учасників. Розглядаючи політичну комунікацію можемо сказати, що з її допомогою відбувається взаємодія

суб'єктів політики, і загалом політичної сфери з іншими суспільними сферами.

Під політичною комунікацією розуміють процес передачі, обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність та надає їй нового значення, формує громадську думку і політичну соціалізацію громадян з урахуванням їхніх потреб та інтересів [2, с. 162].

Активний розвиток комунікаційних технологій висуває вимоги і до українських фахівців в області політичного управління, тим самим змушуючи шукати нові ефективні методи взаємодії з цільовими аудиторіями політичних кампаній.

Політична комунікація ототожнюється з великою цільовою аудиторією і відповідно, пов'язана з масовою комунікацією, яка визначається як систематичне розповсюдження спеціально підготовлених повідомлень із застосуванням технічних засобів тиражування інформації (радіо, телебачення, преса, відео, тощо), які мають соціальне значення і використовуються з метою впливу на поведінку, установку та думки людей.

Значення політичної комунікації важко переоцінити, адже вона має підтримувати цілісність суспільства, зокрема забезпечувати постійний зв'язок між владними структурами, політичними партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації і громадянами по вирішенню актуальних питань громадсько-політичного і соціально-економічного життя.

Як зазначає німецький політолог Клаус Фон Байме: «Мати важливу інформацію означає мати владу; вміти відрізнити важливу інформацію від неважливої означає володіти ще більшою владою; можливість поширювати важливу інформацію у власній режисурі або замовчувати означає мати подвійну владу» [4]. Науковці не випадково сьогодні розглядають інформацію як один з найважливіших видів ресурсів, у зв'язку з обмеженням щодо її використання або інформаційна нерівність може привести до однієї з глобальних загроз суспільного розвитку.

Політична комунікація торкає всі рівні комунікації – від особистісного до глобального. Рівень розвитку структур політичної комунікації обумовлюється як технічним рівнем передавання інформації, так і базовою ідеологією політичної системи, рівень її розвитку визначається рівнем загальної та політичної культури суспільства, опосередковується її цінностями та нормами.

Сучасна політична комунікація характеризується медійним характером, здійснюється через ЗМІ, політично організовані утворення, неформальні канали, «нові медіа», які пов'язані з використанням мережі Інтернет.

Процес політичної комунікації є безперервним, проте його активізація спостерігається у виборчий період, коли застосовуються найрізноманітніші шляхи впливу на електорат з метою завоювання його прихильності. Ці явища і процеси досліджуються і описуються науковцями і, на наш погляд, розширюють уявлення про політичну комунікацію

Отже, політична комунікація в інформаційному суспільстві як реальність, постійно вдосконалюється та набуває нових ознак і можливостей. Вона передбачає обмін політичною інформацією між учасниками політичної системи. Саме інформаційне суспільство стимулює розвиток нового формату суспільних зв'язків так званого мережевого суспільства, де основну роль відіграє мережа Інтернет. Політична комунікація суттєво розширює дієвість систем політичного та державного управління.

Список використаних джерел

1. Зв'язки з громадськістю в політиці та державному управлінні / За заг.ред. д-ра філос. наук, проф. В.С.Комаровського. – М.: Видавництво РАГС, 2001.–520 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза. – 1997. – 395 с
3. Політичне консультування. – М.: Центр Політичного консультування «НікколоМ», 1999.
4. Politikwissenschaft: eine Grundlegung. Bd. 2 Stuttgart; Berlin; Koln; Mainz: hrsg von Klaus Beume. 1987. P.60.

Андрій Тіщенко, Анжела Бойко

Черкаський державний технологічний університет

КОНЦЕПТ ПОЛІТИЧНОГО

Розгляд *концепту політичного* передбачає термінологічні визначення та змістовний аналіз поняття. Визначень терміну «концепт» є декілька. Розбіжність у визначеннях обумовлена сферами їх використання – в мистецтві, соціології, науці, тощо. Нами пропонується визначення концепту як об'єму поняття, його сенсове навантаження та смислове значення самого слова. Тепер нам потрібно зрозуміти, що ж таке «політичне»?

Політичне – те, що пов'язане з політикою. Політика – діяльність, пов'язана з державним устроєм, міждержавними відносинами, питаннями

влади та державного управління. Тому, політичне – це забарвлення діяльності, яка пов'язана з державою.

З даних тез випливає, що концепт політичного – це обсяг всіх можливих забарвлень діяльності, пов'язаної з державним управлінням та здобуттям чи утриманням влади.

Концепт політичного включає в себе й дилему «свій-чужий» або ж «концепт ворога», проте цей концепт не здатен вичерпно описати концепт політичного взагалі.

Розглянемо, що означає «поняття політичного» за Карлом Шмідтом. Політичне, за Шмідтом, виникає тоді, коли є публічне протистояння великих груп, які позиціонують себе як «друг-ворог», так як політика – протистоянні політичних єдностей – не окремих людей, а груп, течій, держав. Політичне може існувати без держави, а держава без політичного ні – для Шмідта це важливо. Протистояння необхідне, без нього не існує свободи і не можна називатися людиною в повному сенсі цього слова. За Шмідтом, не повинно бути ні політичної конкуренції, ні політичного життя відповідно. Відстоювати свободу доводиться від інших об'єднань – держав, відносно ж власної держави – людина вільна просто тому, що є членом цієї держави, учасником битви за свою свободу.

Проте, таке уявлення про політичне було антагоністичне щодо парламентаризму країн Європи та сприймалося критично, що не завадило Шмідту зробити вагомий внесок в політичний дискурс. Що ж сьогодні мається на увазі під «концептом політичного»? Отже, моє завдання – описати та виділити, що є політичне сьогодні шляхом не логічних роздумів, засновків та детермінованих висновків, а шляхом спостереження та аналізу ситуації, яка склалася.

Якщо ж розглядати поняття, яким його визначав Шмідт, у сьогоднішніх реаліях постає питання про його актуальність. Припустимо, що процеси, які відбуваються всередині країни необхідні для того, аби стати учасником політичних процесів, будучи суб'єктом – державою. У такому випадку, поняття політичного за Шмідтом може існувати і сьогодні. Але якщо ми говоримо про політичне як про представлення інтересів всіх можливих шарів та груп населення у владі – одні і ті ж окремі люди чи навіть групи людей можуть бути віднесені одразу до декількох держав – адже у кожній з них є їхні представники у владі і відрізнити їх від інших таких учасників політичного життя – можливо лише за іншими ознаками. Саме у цьому, на наш погляд, полягає неможливість втілення та існування концепту політичного, про який писав Шмідт. Тому необхідно дати визначення політичному, яким воно є сьогодні.

У Шмітта політичне починається там, де відбувалося розподіл на «друга-ворога». У нашому ж випадку, політичне починається тоді, коли у людини з'являється можливість, надана попередньо державою, захищати свої права.

Отже, людина стає учасником політичного життя тоді, коли може підтвердити, що у неї є така можливість. Якщо ж це лише посвідчення громадянина певної держави, то йдеться про обмеження у праві захищати свої права. У цьому моменті прослідковується схожість зі Шміттом, коли йде перенаправлення відповідальності, коли за людину визначають, хто для неї друг, а хто – ворог. Якщо ж ні – яким способом може бути підтверджена участь людини у політичному житті?

Список використаних джерел

1. Шмитт К., Понятие политического [Електронний ресурс] К. Шмитт. - Режим доступу: http://www.kyrychok.inf.ua/files/Resources/Smitt_Politics.pdf
2. Бёкенфёрде Э-В., Понятие политического как ключ к работам Карла Шмитта по государственному праву [Електронний ресурс] Э-В. Бёкенфёрде. – Режим доступу: http://www.logosjournal.ru/arch/60/art_112.pdf
3. Филиппов А., Критика парламентаризма у Карла Шмитта [Електронний ресурс] А. Филиппов. – Режим доступу: <https://postnauka.ru/video/46310>
4. Филиппов А., Политическое у Карла Шмитта [Електронний ресурс] А. Филиппов. – Режим доступу: <https://postnauka.ru/video/50701>

Олександр Кулешов

Черкаський державний технологічний університет

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В АНАЛІТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Із великого розмаїття сучасної філософії обрано аналітичний напрям, оскільки є підстави стверджувати, що він являє собою майже єдиний існуючий сьогодні напрям філософії (можна додати, мабуть ще феноменологію та її похідні), в якому філософія постає як галузь знань.

Знання – це те, що, як нам здається (правильно або помилково – не має значення в даному контексті), відповідає дійсності, те, що можна перевірити на істинність. Аналітична філософія описує дійсність, хай це буде навіть

дійсність наших мовних репрезентацій дійсності. Описує вона це за певними раціональними критеріями, додержання або недодержання яких можна перевірити. Аналітична філософія приваблює саме тим, що намагається сказати дещо, що має бути прийнято всіма. Більшість же сучасних філософських текстів зводиться, наскільки можна судити, до особистих міркувань філософів, які можуть бути надзвичайно цікавими але не дають по-справжньому нових знань.

В доповіді розглянуто новітні тенденції в аналітичній філософії, які проявили себе за останні 3-4 десятиліття. Аналітична філософія, як відомо, це не стільки сукупність певних ідей, як певний спосіб філософствування. Цей спосіб визначається одним словом – аналіз. У своїй класичній парадигмі аналітична філософія постає як аналіз мови, якою людина висловлює свої думки про дійсність. Спочатку предметом аналізу була здебільшого мова науки, особливо це характерно для періоду захоплення неопозитивізмом. Пізніше – у 50-70-х роках ХХ століття центр уваги переноситься до мови як такої, значною мірою – до буденної мови. Відбувається так званий лінгвістичний поворот у філософії. Дослідження способів висловлювання думок і мовних засобів, в які укладаються наші думки, дозволило формалізувати філософські міркування, ввести до них елементи строгої науковості. Водночас така формалізація дещо відвертає увагу філософа від змістовних проблем, від змісту думок, від того, що філософ має сказати про світ і людину у світі. Як виявилось, період концентрації на мові, період формальних підходів був лише етапом у розвитку аналітичної філософії. Протягом другої половини ХХ ст. в аналітичній філософії все більше проявлялася тенденція до розв'язання змістовних проблем, до переносу акцентів на те, що говориться, а не як говориться про дійсність. За попередню історію аналітичної філософії був напрацьований апарат, інструментарій аналізу, розроблені техніки аналітичного філософського дослідження. Далі філософи все більше стали зосереджуватися на розв'язанні традиційних філософських проблем засобами сучасної аналітичної філософії. Аналіз перетворився з предмету дослідження на його засіб.

Аналітична філософія кінця ХХ – початку ХХІ століть саме і відзначається переходом від аналізу форми думок до аналізу їх філософського змісту, який здійснюється через аналіз способів вираження цього змісту. Можна сказати, що це головна новітня тенденція в зазначеному напрямі філософії. Ця тенденція призвела вже в кінці ХХ століття до розгалуження аналітичної філософії. Аналітична філософія поділилася на галузі, які відповідають галузям сучасної філософії взагалі. Не можна сказати, що в сьогоdnішній аналітичній філософії існує якась одна провідна

проблема чи навіть група провідних проблем, навколо яких концентруються роздуми філософів цього напрямку. Але можна сказати, що на межі століть в аналітичній філософії сформувалась провідна група філософських дисциплін. Саме тут зосереджуються основні інтереси сучасних філософів-аналітиків, діють найбільш відомі сучасні філософи, відбувається переважна більшість філософських досліджень, видається основна маса філософської літератури.

Серед провідних галузей я б у першу чергу назвав сучасну аналітичну філософію свідомості. З проблем свідомості зараз виходить величезна кількість робіт а англомовних країнах (в яких, власне, і домінує цілком аналітична філософія). Після певного періоду занепаду і нехтування у XX столітті в рамках аналітичної філософії цілком відновила метафізика. Зараз аналітична метафізика – одна з найбільш респектабельних галузей в західній філософії взагалі. Досить стрімко розвивається аналітична філософія науки, що зрозуміло, зважаючи на роль науки в сучасному суспільстві. До неї можна додати ще аналітичну епістемологію. Популярною філософською дисципліною зараз є аналітична етика, яка знаходиться у дивному, на мій погляд, симбіозі з аналітичною політичною філософією. Нарешті, певний розквіт переживає зараз аналітична філософія релігії, принаймні, обговорення проблем релігії є популярним серед аналітичних філософів.

Віталій Логінов

Черкаський державний технологічний університет

ЗАПИТ СУСПІЛЬСТВА НА ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Еволюція в політичних інституціях, економічному і соціальному середовищі за 30 років в Україні кидає виклик тому, що є, і надихає те, що може бути. Суспільство формує запит на філософію змін: поліпшення життя суспільства і виховання лідерів, які трансформують соціальний рівень життя, впроваджуючи свій внесок в зміни суспільства.

Згідно з соціологічними дослідженнями запит на зміну рівня життя постійний, він на порядку денному опитувань, виявлення економічного становища в Україні та виборчих гаслах під час виборчих компаній починаючи з 1991 року [1].

Лише 18% респондентів вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі, 66% дотримуються думки, що події розвиваються в неправильному напрямі. 68% опитаних оцінюють економічну ситуацію в

країні як «дуже погану» або «досить погану» (і лише 2% – як «добру» або «дуже добру», а 28% – як «не погану і не добру»). Дещо краще оцінюється опитаними рівень добробуту їх родини (44% оцінюють його як «дуже» або «досить» поганий, 45% – як «не поганий і не добрий»), 9% — як «добрий» або «дуже добрий» [2].

Результати опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» на початку березня, показали, що 69% українців вважають, що країна рухається в неправильному напрямку, 22% – в правильному. 9% – не визначились. У порівнянні з початком лютого ситуація не змінилася.

Філософське питання ефективного управління є частиною трансформації політичних інституцій, економічного і соціального розвитку суспільства. У співпраці з інститутами влади можливе виконання завдань сьогодення і вирішування завдань завтрашнього дня, що, можливо, відкриє унікальні можливості потенціалу, формуючи майбутнє і розвиток в Україні.

Запит на трансформацію ми бачимо і в інститутах влади. Приклад тому створення нових державних органів виконавчої влади, наприклад Міністерства цифрової трансформації України (<https://thedigital.gov.ua/ministry>) шляхом реформування «Державного агентства з питань електронного управління України», декларуючи зовсім інші підходи управління, впровадження електронного урядування.

Відповідно до соціологічних досліджень ми бачимо, що суспільство ставить для себе запит «покращити рівень життя» і пошук лідерів, які можуть ці зміни втілити. Напевно, задаючись філософським питанням ефективного управління, запитом на трансформацією можна вважати зміну політичних інституцій, економічного і соціального розвитку суспільства у співпраці з інститутами влади, щоб виконувати завдання сьогодні, вирішувати завдання завтрашнього дня і відкривати унікальні можливості потенціалу, формуючи майбутнє і розвиток в Україні.

Список використаних джерел

1. Центр Розумков (березень 2021р.) – Режим доступу: <https://razumkov.org.ua>
2. Група Рейтинг (березень 2021р.) – Режим доступу: <http://ratinggroup.ua>

ЛЮДИНА ІННОВАЦІЙНОЇ ДОБИ: НОВІ КОНЦЕПТИ ТА СУЧАСНІ РІШЕННЯ

Леонід Гончаренко

Харківський національний медичний університет

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ Й ОСОБИСТІСТЬ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Тебя дома нет, ушла в Интернет и здрастье

На кухне обед, на бумаге привет! и фломастер

Только ты им писать давно разучилась

Письмо напечатано принтером, фломастером не получилось.

Из песни «Интернет» музыкальной группы «Торба-на-Круче»

Соціальні мережі семимильними кроками розширюють свій простір, відвойовуючи в людини простір його вільного існування. Головна мета – оволодіння розумами людей, придушення їх волі й скорення їх свободи. Ця війна має безкомпромісний характер: або людина буде покірна, або ця ж людина приборкає інтернет і зверне його в засіб свого існування. Саме тому проблема впливу соціальних мереж на формування особистості є *актуальною* і потребує, як ніколи, розгляду та переосмислення.

Залежність людини від Інтернету перетворюється на хворобу інформаційного суспільства. Соціальні мережі через різноманітну сучасну техніку й технології змінюють не тільки наше життя, але й наші звички, наші погляди на сприйняття нових об'єктів нашого пізнання. Сучасні інформаційні технології впевнено впроваджуються в повсякденне життя суспільства. По суті, ми маємо справу з новим засобом комунікації й обміну інформацією. Такі зміни, безумовно, призводять до метаморфозів у структурі всього суспільства, впливають на поведінкові стандарти й навіть на менталітет української молоді. Інтернет, подібно поганому вихователеві, пригнічує особистість як індивідуальну цілісність, розжареним залізом випалює в особистості її соціокультурний і історичний феномен. Виховуючи в людині психологію рабської залежності, Інтернет віднімає в людини особистісні атрибути: самоідентифікацію, можливість реалізації творчої індивідуальності. Тим самим формується нестійка ідентичність.

Соціальні мережі – це онлайн-платформа для спілкування, знайомств людей по інтересах, для розваг, роботи й реклами. Вони допомагають підтримувати зв'язки між людьми на відстані й ділитися подіями зі свого

життя. Соціальні мережі – це й певний світ, образ, куди людина занурюється, де вона фантазує, мріє та уявляє себе в іншому обличчі, де за допомогою прихованості можна сконструювати новий образ власного «Я», уникаючи, тим самим, життєвих негараздів й непорозуміння. Анонімність спілкування в соціальних мережах дає людині можливість довільно конструювати себе, бути віртуальною особистістю, яка виключає тотожність реальної особистості. Тобто, людина безпідставно наділяє себе кращими якостями й, таким чином, самостверджується.

Але за таку вільність треба платити: захоплюючись соціальними мережами, люди перестають трансформуватися у своєму: «Я буду таким, яким прагну бути». Віртуальна реальність та система коментарів й оцінок, що притаманна соціальним мережам, підштовхує їх до трансформації в бік: «Я буду таким, яким мене хочуть бачити». Система примушує бути таким, як усі, повторювати за всіма, втрачаючи, у кінцевому підсумку, власну індивідуальність.

Ми живемо в епоху кризи ідентичності – віртуальний світ руйнує зв'язок часів, нав'язуючи людині сенсації сьогодення, змушуючи забути про минуле й не думати про майбутнє. Людина з реальності робить вибір на користь світу іншого, віртуального виміру. Саме про це говорить герой пісні, слова якої винесені в епіграф: з реальності пішла у віртуальність. Віртуальна реальність дозволяє подолати екзистенціальну обмеженість реальності, вийти за межі часу.

Результати численних досліджень свідчать, що після впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій моральні цінності молоді почали спотворюватися. Розвиток соціальних мереж призвів до створення нової віртуальної території, яка все більше витісняє живе спілкування. Сидячі перед екраном монітора, людина насправді знаходиться наодинці, а в неї створюється ілюзія повноцінної взаємодії з людьми. При цьому вона сама обирає співрозмовників, групи за інтересами, створює власну сторінку й живе в мережі так, як хотілося б прожити в реальності. Віддаючи переваги соціальним мережам і чатам, людина позбавляє себе радості живого спілкування з близькими, ровесниками, друзями. Наслідками тривалого он-лайн існування стає замкнутість, неадекватна реакція на критику, проблеми з соціалізацією, втрата навичок комунікації. Таким чином, відбувається радикальна трансформація масової культури соціуму.

Ще однією небезпекою соціальних мереж є те, що для молодих людей пріоритетними стають особисті інтереси й формується байдуже ставлення до суспільства й соціальних норм поведінки. У мережі відсутні певні правила, а тому людина може поводитись так, як їй зручно. Не боячись осуду або

покарання, вона не відчуває відповідальності за свої дії. Якщо он-лайн друг чимось не влаштовує, його можна ігнорувати, при цьому не потрібно нікому нічого пояснювати. Так саме легко можна когось образити, а хвилювання й сліз свого ворога людина не побачить, їй не стане соромно. Така свобода й безкарність призводять до того, що люди починають зневажати такі загальнолюдські цінності як доброта, щирість, милосердя, співчуття, взаємодопомога. Звичайними для молоді стають байдужість, невдоволення, неповага й навіть жорстокість, агресивне ставлення до оточуючих.

За допомогою соціальних мереж молодь виражає себе в таких аспектах як самотійність та незалежність від батьків; бажання відчувати себе особливими та необхідними; задовольнити попит у соціумі; оволодіти новими знаннями; отримати підтримку й визнання з боку однолітків.

Крім проблем, пов'язаних з порушеннями комунікативних навичок, спостерігаються також проблеми етичного та мовного характеру. Більшість символів і слів, які використовуються в переписках, були запозичені з англійської мови, що сприяє виникненню проблем із грамотністю й появою так званої «метамови». Усе це веде до зниження рівня грамотності населення й зміни мови. А оскільки мова – це основа культури, то й сама культура перетерплює негативні трансформації. Тут наочно проявляються необоротні наслідки, пов'язані із впливом соціальних мереж на свідомість людини, зі зміною світогляду особистості та формуванням нового менталітету цілих народів.

Незважаючи на недоліки, існують і переваги спілкування в соціальних мережах. Головне досягнення полягає в тому, що люди в мережах почувають себе комфортно. Людям стає доступна можливість подолання просторів і бар'єрів. Для людей важлива легкість, з якою вони можуть знайти подібних собі по заняттях, захопленнях, інтересах, переконаннях, тих, хто є нашими однодумцями. Це задовольняє одну з основних людських потреб – почуття приналежності до групи людей, яка тобі відповідає. Також одним з істотних переваг стала можливість різнобічного обміну інформацією й спілкування без меж. Хоча Інтернет і зробив увесь світ глобальним селом, деякі культури стають домінуючими й поглинають інші культури. Наприклад, підлітки в країнах Заходу впливають на більшість підлітків в інших країнах світу в таких напрямках як розвиток моди, стилі поведінки й самовираження, тенденції розвитку музики й ін. Старше покоління не розуміє, звідки береться така поведінка в підлітків і дітей. Дорослі найчастіше не можуть виразити своє відношення до занурення своїх дітей в соціальні мережі, і намагаються вдатися до обмежувальних або заборонних заходів. При цьому дорослі не підозрюють, що, тим самим, вони відривають дитину від соціуму.

Таким чином, досягнення технічного прогресу змінюють усе навколо, включаючи й сферу комунікативних звичок, традицій, стилів.

Найважливіший напрямок, за який Інтернет також стягує плату – це загроза здоров'ю людини. Головним джерелом негативного впливу на здоров'я власників персональних комп'ютерів є монітор. Також небезпеку здоров'ю становить електромагнітне випромінювання. До найголовніших негативних наслідків впровадження новітніх інформаційних технологій можна віднести обмеження рухової активності, залежність від комп'ютера, стереотипність мислення, виникнення стресових ситуацій у разі втрати інформації, віддалення з реального життя у віртуальне. При цьому, підвищений ризик розвитку захворювань мають підлітки та діти — особи, які переживають період активного росту організму та формування як особистості.

Історія XX століття переконливо доводила, що малорухомий спосіб життя є загрозливим для здоров'я. Доведено, що люди, які проводять щодня по 8 годин у сидячому стані, живуть на 15 років менше, ніж ті, хто сидить менше трьох годин на день. Під впливом обмеження рухової активності в людей спостерігається ослаблення роботи серцевої та дихальної систем, накопичення надлишкової маси тіла, дистрофія м'язових тканин. Порушення імунної системи приводить до зниження стійкості організму до інфекцій і психічної напруги, до різного роду перевантажень, зниження працездатності та прискорення процесу старіння організму. Порушення психіки призводить до зайвого збудження центральної нервової системи, зростають агресивність та психічні розлади; розвивається залежність і, таким чином, слабне власна сила волі, сила духу й людина втрачає здатність до опору викликам життя. Зрозуміло, що не залишається без впливу й духовне здоров'я людини: не в кращий бік змінюється система цінностей, розвивається моральна деградація.

Висновки. Інтернет переконливо має суперечливий характер: з одного боку, він поліпшує наше життя, але з іншого боку, – він же може викликати хаос. Питання полягає в не/свободі вибору самої людини. Соціальні мережі мають суттєвий вплив на формування життєвих цінностей людей, перш за все, молоді. Алі уникнути цього впливу неможливо, тому необхідно встановлювати правила поведінки в соціальних мережах й дотримуватися їх. Тоді ми зможемо зберегти базові норми комфортного співіснування й розвиток Інтернету не призведе до духовно-морального руйнування суспільства.

Наше власне здоров'я знаходиться, перш за все, у наших власних руках, а тому кожен з нас повинен сам зробити свій вибір: дотримуватись здорового способу життя, зберігаючи високий та довготривалий рівень активної

працездатності, чи здатися на милість «Всесвітньої павутини». Окремими сферами досліджень повинні стати проблеми впливу соціальних мереж не тільки на фізичне та психічне, але й на духовне здоров'я особистості.

Александра Зубко

Черкаський державний технологічний університет

КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

Конфлікт поколінь визначається в конфліктології як зіткнення інтересів, поглядів, потреб і цінностей представників різних вікових категорій населення з метою здійснення своєї волі. Масштабність конфлікту і негативні наслідки дозволяють віднести його до категорії соціальних проблем. Полісемантичність поняття «покоління» визначила безліч теоретико-методологічних підходів до його дослідження і тлумачення. Кожна наука виробила свою класифікацію поколінь. Підставою класифікації може служити вік «як сукупність людей, що належать до певних вікових інтервалів», або приналежність до будь-якої історичної епохи (наприклад, військове покоління, покоління перебудови тощо).

Критерій віку є найбільш універсальною підставою класифікації поколінь. З цих позицій основними категоріями населення виступають покоління молодих, зрілих людей і людей похилого віку [1].

З конфліктом поколінь пов'язано і таке поширене негативне явище, як ейджизм – дискримінація за віковою ознакою, упереджене ставлення людей старшого віку до молоді і навпаки. Відомий російський вчений І. Кон вказує, що ейджизм – це така життєва філософія, яка абсолютизує вік і створює нереалістичний жорстокий культ юності [2]. Проблема вікової дискримінації, нарівні з гендерною, стає особливо актуальною як на глобальному, так і національному рівнях, з причини старіння нації та швидкої зміни об'єктивних можливостей різних вікових груп, що пов'язані з соціальними трансформаціями, глобалізацією та переоцінкою традиційних соціальних норм.

Дискримінація за віком у сфері праці в сучасний період набула такого поширення, що за масштабами наближається до гендерної нерівності. Аналізуючи вакансії при прийомі на роботу, можна зробити висновок, що більшість з них містить вікові обмеження (як правило, це 25-40 років).

Основними формами вияву ейджизму, відомими на сьогодні в соціальній педагогіці, соціології та психології, є такі: 1) едалтоцентризм, тобто неадекватний рівень егоцентризму дорослого населення щодо молодших та старших; 2) джейнізм – дискримінація старших людей порівняно з молодими, надання їм переваги у соціально-професійній та соціально-психологічній сфері; 3) едалтизм – негативне ставлення до дітей або молодших за віком з боку дорослих чи людей похилого віку, в тому числі й членів сім'ї (батьки, опікуни, родичі, старші брати\сестри) чи членів референтної групи (вчителі, дорослі) [3].

Отже, ейджизм виявляється як у негативному ставленні до дітей чи молоді, так і в несприйнятті людей похилого віку. Найчастіше ейджизм співвідноситься з негативним ставленням до людей похилого віку, що визначається як дискримінація старості. Науковці стверджують, що з розвитком ринкових відносин люди похилого віку найчастіше стають жертвами ейджизму і знаходять роботу переважно з низькою оплатою (няні, охоронці, завідувачі господарством, прибиральниці тощо), хоча й мають великий професійний та соціальний досвід. Водночас при скороченні робочих місць вибір роботодавців також падає на людей старшого віку, насамперед, пенсійного.

Другим виявом ейджизму є дискримінація молодості. Молодість асоціюється в інших вікових групах з незрілістю, опозиційністю, безвідповідальністю, недосвідченістю, безкультурністю. Ярликування та стереотипізація у цьому випадку викликає сприйняття молодих людей як не повністю дієздатних, що призводить до нижчого рівня оплати праці, позбавлення певних професійних чи матеріальних переваг (наприклад, пошуки працівників «до 25 років з досвідом роботи» у кадрових агентствах тощо). Зважаючи на два основні вияви ейджизму, викладені вище, варто відзначити, що дорослі люди, які, власне, й мали б здійснювати дискримінацію молодості і дискримінацію старості, – також можуть стати об'єктом ейджизму.

Потрібно визнати, що поширенню конфлікту поколінь багато в чому сприяють недоліки виховно-освітньої системи і вади соціальної політики держави. В якості профілактики конфліктів між представниками різних поколінь слід застосовувати спеціальні програми з впливу на соціальну практику і масову свідомість. Важливо підвищувати престиж старшого покоління в суспільстві і його моральний статус, відновлювати і зміцнювати довірчі відносини між представниками різних вікових груп [4].

Це можливо зробити завдяки позбавленню від негативних вікових стереотипів («всі люди похилого віку бояться змін», «сучасна молодь

інфантильна» тощо) та натомість створенню позитивного образу старості і старіння як періоду мудрості і терпимості, а також формування соціальної довіри по відношенню до різних вікових груп.

Для запобігання поширення проблеми з боку держави необхідно:

- моніторити прояви дискримінаційної поведінки у повсякденному житті, закладах соціального обслуговування;
- забезпечити рівні можливості у реалізації своїх громадянських прав усім віковим категоріям;
- проводити просвітницьку діяльність, для того, щоб уникнути ейджистських стереотипів.

Виховання соціальної довіри можливе за допомогою публічного обговорення спільних рис, властивих представникам різновікових груп. Акцент на відмінностях часто провокує звернення до риторики ненависті, активуючи негативні стереотипи, в той час як акцент на спільних цілях, цінностях, практиках сприяє використанню риторики довіри.

У повсякденному житті на рівні спілкування навіть з близькими людьми це зробити значно важче, оскільки конфлікт «батьків та дітей» є вічним і суперечок уникнути неможливо. З віком дедалі важче встигати за світом і тим, як він змінюється, а коли людина вже сформована, зріла, то у неї склалася картина світу і вносити в неї корективи стає все важче. Тому необхідно створити умови, коли обидві сторони проявлятимуть повагу одна до одної та зможуть дійти компромісу, незважаючи на «світоглядну прірву».

Список використаних джерел

1. Сыроед Н.С. Конфликт поколений как социальная проблема / Надежда Саввовна Сыроед, 2016. – (Общество: социология, психология, педагогика; 8).
2. Магдисюк Л. І. Теоретико-емпіричні межі поняття ейджизму у психології / Людмила Іванівна Магдисюк. – 2013. – №3. – С. 167–173.
3. Сейко Н. А. Ейджизм. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колективна монографія / Наталія Андріївна Сейко. – Житомир, 2014.
4. Сычев, А. А. Эйджизм как проявление риторики ненависти / А.А. Сычев, Н.В. Жадунова, Е.А. Коваль, 2019

КОНФУЦІАНСЬКА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЕТИКА

Етико-філософське вчення Конфуція не випадково вважається таким. В його основі лежить свого роду соціально-етична антропологія, яка зосередила свою увагу на людині, проблемах її вродженої природи та надбаних якостях, положенні в світі та суспільстві, здатності до знань і дій.

Загальновідомо, що Конфуцій жив в епоху соціально-економічних та політичних потрясінь. Поступово руйнувалися давні традиції перших досконало мудрих правителів, а Небо як вища божественна сила, мовчало.

Бездіяльному Небу Конфуцій знаходить дієву альтернативу, якою в його доктрині стає *Дао* – «великий шлях», втілення істини та справедливості, символ належного і шляхетного, гранична норма доброчесності *де*. В «Лунь юї» *Дао* – це перш за все правильний шлях, принцип життя, мудрий і справедливий порядок.

Введення поняття «дао», як уявлення про належне, перемістило акцент з небесного веління на земні чесноти людей та їх зобов'язання, ставши перш за все людським (воно в людях і для людей). Конфуцій апелював вже не до Неба (як вищої сили), а до людини. Саме від людей, на його думку, залежить стан земних справ, відповідно до того, наскільки точно вони слідуєть *шляху-дао*. Іншими словами, Конфуцій створив новий і цілком земний, необхідний для суспільства і блага людей, етичний критерій належного [1, с. 53].

Відповідно, іншого змісту набуло в доктрині Конфуція і ранньочжоуське поняття «де», переставши бути прерогативою правлячого дому і ставши притаманним та навіть необхідним кожному, хто прагне вдосконалення. У загальному сенсі, категорія *де* є маніфестацією дао і трактується як «благодать або чеснота».

В «Шуцзін» сказано: «Небо дарувало Юю Великий закон в дев'яти розділах, яким встановлювався порядок в етичних нормах [поведінка кожної окремої людини] та правилах відносин між людьми» [2, с. 104]. Цих стародавніх традицій минулого перестали дотримуватися сучасні правителі, тому в Піднебесній «перестав панувати Дао-Шлях» (порядок). Метою Конфуція стало відновлення цих знань.

Посилаючись на «Шуцзін» Конфуцій зробив акцент на тому, що державою повинні керувати найкращі. До найкращих він відносив тих, хто незалежно до свого соціального походження був доброчесним і талановитим, мав бажання вчитися та самовдосконалюватися. При цьому

Конфуцій відстоював принцип рівності стартових можливостей. Критерієм відбору для гідних управлінців став розроблений філософом ідеал високоморальної людини *цзюнь цзи* – носія сукупності конфуціанських чеснот.

Оскільки основною метою філософа залишалось встановлення справедливого та гуманного суспільства, а в суспільстві люди постійно взаємодіють, він зацентрував свою увагу на розробленні для цього відповідних етично-правових норм. Так з'являється одна з головних категорій конфуціанства – людинолюбство (жень).

Категорію *жень* визначають як гуманність, людяність, людинолюбство, милосердя, доброту. Ця категорія поєднує три головні смислові аспекти: 1) морально-психологічний – «[споріднена] любов / жалість до людей»; 2) соціально-етичний – сукупність всіх видів правильного ставлення до іншої людини і суспільства; 3) етико-метафізичний – «приязнь до речей» (ай у) – тобто симпатично-інтеграційний взаємозв'язок окремої особистості з усім сущим [3, с. 404]. Гуманність бере свій початок в досить близьких та зрозумілих для простого люду поняттях – синівська шанобливість (сяо) та повага до старших братів (ді).

Основний посил людинолюбства – це ставлення до інших так, як ти хотів би, щоб ставились до тебе. Саме той, хто зміг подолати свої егоїстичні нахили, може ставитися до інших, як до себе. Суспільство що складається з таких людей обов'язково буде гармонійним.

З поняттям гуманності тісно пов'язане поняття «лі» («ритуал / церемонії»), що вважають найважливішим організаційним, дисциплінарним, інтегративним і одночасно суворо диференціальним у відношенні *людина-ранг* принципом [1, с. 61]. В більш загальному значенні це належні норми поведінки, до яких Конфуцій долучив простий народ. Раніше ритуал *лі* був пов'язаний лише з аристократією.

Фактично ідеї Конфуція руйнували традиційну шкалу цінностей, побудовану на приматі кровноспоріднених відносин у всіх сферах суспільного життя, де лише аристократія мала усі привілеї. З одного боку, він приземлив свою доктрину, зробивши її зрозумілою і практично реалізованою, з іншого – спрямував людину та її можливості до розвитку та самовдосконалення. Конфуцій замінював традиційні стосунки на світську етику з елементами меритократії, де б критерієм благородства були знання та чесноти. Де кожна людина, не залежно від походження, приклавши зусиль, могла стати *цзюнь цзи* і посісти відповідне місце в державі. Щоб прагнення людей до самовдосконалення врешті-решт сформували спільноту етично

досконалих та освічених людей, які, в свою чергу здатні були б побудувати ідеальну державу.

Список використаних джерел

1. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайской мысли. М.: «Наука». Главная редакция восточной литературы, 1989. – 309 с.
2. Древнекитайская философия. Собрание текстов в двух томах. Т. I. М., «Мысль», 1972. – 303 с.
3. Универсалии восточных культур. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2001. – 431 с.

Богдан Гранатирко

Черкаський державний технологічний університет

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ: ЛЮДИНА, ЯКА ВИПЕРЕДИЛА ЧАС

На історичному шляху становлення багатьох держав виникають постаті, які є творцями концепцій, що визначають різні напрямки розвитку народу. Такі люди завжди перебувають в епіцентрі різних резонансних, історичних, політичних та культурних подій, до них звертається суспільство, шукаючи щось нове і цікаве. В Україні такими людьми були князі, гетьмани, філософи, науковці, письменники, які своїми поглядами впливали на свідомість народу. Одним з таких був Микола Міхновський, людина, котра своїм світоглядом випереджувала час. Микола Міхновський – адвокат, видатний суспільно-політичний діяч, ідеолог в самостійництва України, автор програмного документу Братства Тарасівців «Кредо молодого українця» та брошури «Самостійна Україна».

Микола Міхновський народився 31 березня 1873 року в с. Турівці, Прилуцького повіту, в родині православного священика. 1891 року вступив до Київського університету св. Володимира на юридичний факультет і почав займатись громадсько-політичною діяльністю. Зокрема, став ідеологом київського осередку «Братства Тарасівців», до якого входили Є. Тимченко, М. Кононенко, Б.Грінченко та ін.. Програмні засади «Братства Тарасівців» були викладені в промові М. Міхновського під час Шевченкових роковин у 1893 р. у Харкові. У промові наголошувалось на необхідності відновлення самостійності України.

У 1905р. Микола Міхновський разом із Сергієм Шереметом видали журнал «Самостійна Україна», на сторінках якого було вперше опубліковано перший проект Конституції України, «Основний Закон Самостійної України – Спілки народу Українського», ключові розділи якого були написані Міхновським. У документі висувались прогресивні ідеї щодо суспільного устрою України, створення президентської Республіки з двопалатним парламентом, побудованої за федеративно-земельним принципом. Кожна земля мала складатись з вільних і самоуправних громад.

В історію української суспільно-політичної думки Микола Міхновський увійшов як основоположник демократичного націоналізму. Прикметно, що поняття «націоналізм» в українській політичній літературі було вперше вжито саме в науковій спадщині Міхновського.

Згідно з сучасними дослідженнями, він визначив історичне значення націоналізму як суспільної течії і політичного руху. На його думку, націоналізм сприяє єднанню, координації сил, мобілізує на боротьбу, запалюючи фанатизмом націю на шляху боротьби за самостійність. Основні засади націоналізму він заклав у «Десяти заповідях УНП», де окреслив їх як національну свідомість.

Поняття національної свідомості і сприйняття її суспільством є основною складовою існування самостійної держави, в соціумі мають бути створені такі умови, щоб найкраще забезпечити стійкість суспільства до обставин, які могли б уповільнювати його розвиток, насамперед необхідно мобілізувати творчий дух і волю народу. Людина – частина суспільного життя, відстоює певні інтереси, спільну мету та живе за законами своєї національної спільноти. Національна свідомість відіграє важливу роль як у побудові нації, її розвитку, так і в становленні кожного індивіда окремо. Українська національна свідомість знаходиться ще на етапі формування, адже важко сказати, що кожен українець є національно свідомим, проте більшість є національно свідомими, і це дійсно неможливо заперечити.

Національна ідея зароджується в глибинах суспільної свідомості, в народному дусі. Вона, в першу чергу, об'єднує, відповідає вимогам національної спільноти. Формування цієї ідеї є завданням національної інтелігенції, вважає Міхновський. На його думку, «некультурність української нації» – проблема, що призвела до занепаду суспільних поглядів, деградації політичного руху. Отже, національна інтелігенція, на думку Міхновського, має взяти на себе відповідальність за поширення ідей національної державності серед мас. «Час вишиваних сорочок та горілки минули» – пише Міхновський. Варто зазначити, що «Самостійну Україну» не сприймало багато людей, зокрема соціалістів та інших представників

ліберальних партій. Можна припустити, що на той час суспільство було не готове повністю сприймати прогресивні погляди Миколи Міхновського, хоча були й прихильники, які його підтримували. Частину його поглядів вдалось втілити, коли Україна здобула свою самостійність (незалежність) 24 серпня 1991 року і це стало важливим чинником для становлення суверенної України.

Список використаних джерел

1. Міхновський М. Самостійна Україна. К.: Діокор, 2002. 80 с.
2. Пустосвіт Т., Коротенко В. «Діяч РУПу Микола Гмиря» // Київська Старовина. Історичний та науково-популярний та літературний журнал. 1995 №3, С. 100 – 104.
3. Смогоржевська І. Микола Міхновський – самовідданий борець за національне визволення / І. Смогоржевська // Київська старовина. 2008. №4. С. 145 -150.

Олександр Мартинов

Черкаський державний технологічний університет

СТРАХ ЯК МОДУС ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Страх супроводжує людське життя протягом всієї історії. Але він притаманний не лише людині, а майже всім живим істотам, оскільки виступає незамінним і одним із основних механізмів виживання. З. Фройд говорить, що виживає більш адаптований, а що ж як не страх сприяє адаптації до навколишнього середовища? З точки зору біології, він оптимізує тіло живого організму і допомагає йому вижити в критичних умовах, запускаючи різні методи виживання в залежності від ситуації, а індивід, що зміг вижити, передає цінні гени своєму нащадку.

Але чи є страх вродженим? Страх до чогось конкретного – ні. Живі організми навчаються боятися визначених об'єктів в процесі своєї життєдіяльності, отримуючи інформацію з навколишнього середовища самотужки, набуваючи емпіричного досвіду або ж теоретично дізнаючись про небезпеку з інших джерел. Для підтвердження цієї тези було проведене дослідження, де дітям показували змій. Мало перебуваючи в культурному середовищі, діти ще не набули знань про небезпечність цих істот і,

спостерігаючи за ними, крім цікавості, нічого до небезпечних плазунів не відчували. З. Фройд говорив, що страх з'являється після народження, коли дитина переживає великий стрес, що стає праобразом розлучення з «об'єктом любові», смертельної небезпеки, що присутня у всіх подальших переживаннях загрози. А. Шопенгауер доводив що страх – зворотна сторона волі до життя. Страх смерті, що властивий всім живим істотам допомагає уникати небезпеки і доводить існування самої «волі до життя».

Але страх важливий не тільки для виживання, він має гносеологічну користь. В ХХ ст., коли роль науки у житті людини стала досить масштабною, релігія посіла не таке домінантне місце, а наукові відкриття зробили великий переворот в самосвідомості людини, особливо космічні досягнення, які показали нашу мізерність в порівнянні з Всесвітом, ми повністю досягнули свою кінечність і приреченість. А це в свою чергу призвело до перманентного відчуття страху, але чи погано це? К. Ясперс говорить, що страх не дає людині потонути у відчутті ілюзорної безпеки і каталізує рефлексію людини, про свою долю і свою роль в житті [1].

В історичній ретроспективі можна побачити, що міфологія, релігія, наука і майже всі культурні надбання людини інспірувалися її страхом до невідомого. А невідоме лякає людей значно більше, ніж щось небезпечне, але визначене. Страх темряви, страх перед містичним дуже поширені явища, тому що люди бояться того, чия природа їм не відома.

Людина здавна пояснювала незрозумілі їй природні явища, намагалась здобути безсмерття, забезпечила за допомогою релігії вічність душі, а двигуном всіх цих дій був страх перед невизначеністю і кінечністю їхнього буття. Жан-Поль Сартр писав про «покинутість», що по суті, означає відсутність визначеності, яка змушує людину саму шукати онтологічні причини і способи свого існування [2].

Список використаних джерел

1. Ясперс, К. Смысл и назначение истории. – М., 1995
2. Сартр, Ж.-П. Тошнота: избр. произв. – М., 1994.

Володимир Півненко
Черкаський державний технологічний університет

КУЛЬТУРНО-ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРУПЦІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ

Світогляд, як правило, розглядається, здебільшого з точки зору філософії, як науки, проте, спираючись на філософське розуміння світогляду, своє трактування мають і інші науки, зокрема право. Одночасно з тим, варто зауважити, що по своїй суті світогляд – це досить широка категорія і від того не менша складана у розумінні, що зумовлено багатогранністю факторів, що впливають на його формування.

З філософської точки зору, керуючись визначенням наведеним І.Ф. Надольним: «Світогляд – це цілісна картина світу, у якому головне місце посідає відношення “людина–світ”, а головний суб’єкт, диригент цього процесу – людина. Людина тут виступає не як абстрактна даність, сутність, а як світ людини, як держава, як суспільство. Світогляд – це інтегративна сукупність уявлень, ідей, поглядів, цінностей, принципів, що визначають найбільш широке розуміння світу, місце в ньому людини та її життєвої позиції, реальної поведінки з досягнення ідеалів відповідної історичної епохи» [1, с. 50-54].

Л. В. Ярмол, здійснивши аналіз значної кількості наявних визначень поняття світогляд, виділяє, серед значної їх сукупності, наступні елементи світогляду: віру, знання, уявлення, принципи, норми поведінки, ідеали, цінності, цілі, бажання [2].

В. М. Коробка зазначає, що правовий світогляд – «це особлива форма правопереконання, яка виражає стійке, позитивне ставлення людини до права як до ідеї належного, пропущеного крізь призму прав, свобод, обов’язків людини на основі сукупності правових ідей, поглядів, уявлень, принципів, цінностей, переконань, які людина поділяє і бере за основу своєї діяльності; воно обмежує на основі прав, свобод, обов’язків людини правочин державної влади і встановлює гармонію (розумний баланс) у відносинах між особистістю і державою» [3, с. 14].

Здійснюючи аналіз наявних літературних джерел, нам не вдалось знайти наукового визначення поняття корупційний світогляд, проте враховуючи наведені визначення, можна підсумувати, що під поняттям корупційного світогляду можна розглядати сукупність ідей та уявлень, цінностей та поглядів, принципів, життєвих позицій, які під впливом психологічних, культурних, етнічних, політико-правових, економічних та інших можливих факторів формують у людини стале несприйняття державних структур, бюрократичних процедур, держави в цілому, як дієвого та злагодженого механізму, а одночасно з тим і нігілістичне відношення до норм та правил прийнятих в суспільстві.

Корупційний світогляд можна сміливо визначити як протизагальне поняття правовий світогляд. Керуючись наведеним вище визначенням правового світогляду, як основи, корупційний світогляд, таким чином, можна вважати той, що порушує гармонію між особистістю та державою, виводячи на перше місце інтереси окремого індивіда або групи індивідів, нехтуючи при цьому інтереси суспільства в цілому.

Варто підкреслити, що дане визначення не варто вважати вичерпним, оскільки корупція – це складне, зокрема і антропологічне явище, яке спричинено значною кількістю факторів.

В цій роботі пропонуємо більш детально розглянути саме культурно-етичний аспект формування корупційного світогляду. Це визначення включає два пов'язаних між собою поняття: культура та етнос.

На думку Вільяма Х. Сьюела-молодшого, культура є одним із вимірів людських практик: «Human practice, in all social contexts or institutional spheres, is structured simultaneously both by meanings and by other aspects of the environment in which they occur – by, for example, power relations or spatiality or resource distributions. Culture is ... the semiotic dimension of human social practice in general. I further assume that these dimensions [for example, economic, political, demographic, social, demographic] of practice mutually shape and constrain each other but also that they are relatively autonomous from each other» [4, с. 48].

Грунтуючись на науковому дослідженні Максимич О.М. та узагальнюючи його, можна зазначити, що етнос, в свою чергу – це стала соціальна група, яка сформована під впливом природнього розвитку, на основі спільних моделей поведінки та стереотипів свідомості [5, с. 47-55]

Підсумовуючи можна окреслити, що культурно-етнічний аспект корупційної свідомості – це складова, яка включає в себе почуття, погляди, ідеї, вірування та стереотипи, які пов'язані з формуванням обмеженої довіри для неприйнятних, неприродних та «чужих» різновидів державності, форм реалізації держави та в цілому більших соціальних груп. Цей аспект передбачає відкидання незвичних ціннісних орієнтирів та форм здійснення управління та регулювання. Враховуючи складність поняття на нашу думку культурно-етнічний аспект можна розділити на чотири основні складові, а саме: організаційна, сегрегаційна, криміногенна та релігійна.

Організаційна – це складова згаданого аспекту, яка тісно пов'язана з історичними особливостями формування та розвитку різних форм управління та взаємодії в суспільстві, притаманних для неї способів організації побуту, здобуття засобів для існування, ролі різних малих соціальних груп.

Сегрегаційна – складова, яка націлена на розділення сукупності людей за певними ознаками, будь-то класова, етнічна, расова, релігійна чи будь-яка інша. Така складова, здебільшого, зумовлена особливістю етнічного світогляду і пов'язана з природнім бажанням бути поруч з подібними до себе та триматись подалі від відмінних від нас.

Криміногенна – зумовлюється, зокрема, особливостями формування більш складних об'єднань людей та відсутністю централізованої влади або різкою зміною відношення до різних аспектів виробничої діяльності людини чи відношення до різних суспільно важливих питань. Беручи до прикладу південні регіони Італії, Китай, Японію, країни Латинської Америки, Східної Африки, Південної та Східної Європи можна прослідкувати тенденцію, що в ситуаціях, коли центральні органи офіційної влади не в змозі здійснювати свої зобов'язання з захисту населення – цю функцію перебирають на себе криміногенні групи, в результаті чого формується така собі «державка в державі».

Релігійна – складова, яка включає в себе міфологічні та релігійні уявлення про поняття «добро» та «зло», перспективи потойбічного життя, відношення до дій людини, відношення до світської влади та цінність людського життя в цілому. На прикладі досить поширеного зараз на території Латинської та Північної Америки культу Santa Muerte ми можемо побачити, що смерть – це персоніфікація справедливості, оскільки для неї не важливі фінансові преференції, матеріальні блага, а також дії, які здійснювала людина під час життя і незалежно від дій окремого суб'єкта, його чекає доля така ж, як і для всіх інших.

Список використаних джерел

1. Надольний І.Ф. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини / І.Ф.Надольний // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2015. – № 4. – С. 50-54.
2. Ярмол Л.В. Співвідношення понять світогляду та поглядів людини: теоретико-правові аспекти. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 837. С. 383–389.
3. Коробка В. М. Правовое мировоззрение : в 2 ч. Ч. 2 : Природа, место и роль в механизме правового регулирования, значение для правовой политики современного социально-демократического государства / В. М. Коробка. – Донецк : Донец. юрид. ин-т Луган. гос. ун-та внутр. дел им. Э. А. Дидоренко, 2010. – 244 с
4. Sewell William H. Jr 2005: 'The Concept(s) of Culture'. In Spiegel Gabrielle M. (ed.), Practicing History: New Directions in Historical Writing after the Linguistic Turn, pp. 76–95. New York and London: Routledge.

5. Maksymych, A. (2020). THE STRUCTURE OF ETHNIC SELF-CONSCIOUSNESS IN MODERN PSYCHOLOGICAL STUDIES. PSYCHOLOGICAL JOURNAL, 6(11), 47-55.

СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Анжела Бойко

Черкаський державний технологічний університет

ОСВІТА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека, на нашу думку, являє собою стан національного суспільства зі сталими соціальними інститутами, що потенційно не несуть в собі ризики примусової зовнішньої видозміни будь-якої державної складової.

Такий підхід дозволяє нам вбачати в національній безпеці – не тільки сукупність мір, заходів та інститутів по збереження держави, але й необхідність формування сталого ідеологічного каркасу усвідомлення власної державної ідентичності та важливість безпеки держави як цінності.

В свою чергу, така теза вимагає пошуки ефективних механізмів формування вищезазначеного усвідомлення та закріплення відповідного ідеологічного дискурсу між поколіннями. Видається важливим, що таким провідним механізмом втілення зазначеної мети може виступати національна освіта, якщо саме вона орієнтована і базується на зазначених вимогах.

Освіта певний час розумілась і як система формування знань, і як послуга, на разі актуалізується розуміння освіти як технології формування суспільства і відносин в ньому. В освіті закладаються параметри розвитку суспільства в контексті пріоритетів розвитку. До прикладу, увага до технічних спеціальностей орієнтує суспільство на інноваційно-технологічний напрямок розвитку, гуманітарна складова концентрується на ідеологічному навантаження розвитку суспільства. Нахил в один чи інший бік вказує на неорганічний розвиток суспільства в майбутньому і відповідні зміни вектору розвитку.

Таким параметром може виступати і бажаний очікуваний рівень знань здобувачів освіти – низька планка говорить про перспективи слабого подальшого науково-технологічного розвитку, високий рівень до знань формує суспільство знань та наукоємного виробництва, здатності самого суспільства до продукування і використання нових знань.

Не менш важливою, на наш погляд, видається здатність освіти поступово формувати світоглядний каркас держави з усвідомленими

цінностями і рівнем довіри до самої держави. В основі світоглядного каркасу мають знаходитися принципи суверенності та цілісності власної держави. Не менш важливим є формування власної специфічної картини навколишнього світу на підставі ієрархії державних цінностей.

Наразі, в Україні наявна інша ситуація, що викликає певне занепокоєння. А саме – девальвація авторитету вітчизняної освіти в порівнянні з будь-якою європейською (і не тільки) моделлю. Розуміючи, що вітчизняна освіта має купу недоліків, бажаним було б все ж таки зосередитися на її вдосконаленні, але не на приниженні і руйнуванні. Наявний стан відвертого пропагування навчання за кордоном, насправді, не рятує ситуації, але формує додаткові міграційні потоки молоді.

Ще один фактор ризику, на наш погляд – це нівелювання самої цінності знань і, як наслідок, освіти що формує знання. Такий підхід пов'язано з легким доступом до інформації, що ніяк не може замінити знання. Крім того, з рахунку скидається той факт, що сама освіта є фактором соціалізації особистості. При негативному перебігу подій за участі такого фактору, руйнуються соціальні зв'язки, втрачається здатність до міжособистісної комунікації.

Наступним аспектом є зниження попиту на складну освіту, тобто на інженерну освіту. Не виправлення ситуації загрожує в недалекому майбутньому колапсом в промисловості через відсутність кадрів. Брак попиту на інженеру освіту викликано до життя соціальним міфом при відсутності потенційного працевлаштування через низький рівень розвитку промисловості.

Неврахування вище зазначених ризиків здатне привести країну до відсутності кваліфікованого і спроможного до розвитку кадрового потенціалу. Брак фахівців відчуває на собі сільське господарство, промисловість і керівний сектор також.

Наявна тенденція залучення до управлінських структур іноземців розуміється суспільством як посил, що фахівці, підготовлені вітчизняною освітою, не мають відповідної компетенції, в т.ч. через навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

Повертаючись до розуміння національної безпеки, можна зробити висновок, що зазначені ризики при їх ігноруванні є небезпекою втрати суб'єктності держави. Точкою входу в державу якісно іншого рівня має стати система освіти.

ЕКОНОМІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Краєзнавство як інтегрований напрямок в системі різних наук розкриває різні аспекти розвитку певної території як у історичному просторі, так і в динаміці часу. Незважаючи на те, що збір, аналіз, критичне осмислення, обробка і підготовка до видання дослідження може включати інтегровані системи дослідження, ключовим елементом є саме економічна сфера. Це пов'язано насамперед із тим, що економічна (господарська) діяльність людини в усі історичні періоди відігравала фундаментальну роль у формуванні і розвитку суспільних відносин у всіх аспектах.

Тому під економічним краєзнавством можна розуміти зібрану інформацію про розвиток господарства краю в історичній динаміці, а також стан господарського розвитку в сучасний період. У зв'язку з цим економічне краєзнавство стає фундаментом розуміння економічних, зокрема ринкових процесів, які дозволяють розширити власне світоглядне уявлення про глобальні економічні процеси [1, с.88]. При цьому зауважимо, що економічне краєзнавство недостатньо використовується у навчально-виробничому процесі професійної (та професійно-технічної) освіти. Разом з тим, здавалося б, що цей аспект у професійній діяльності педагога П(ПТ)О мав би займати особливе місце. Оскільки підготовка фахівців з окремих професій у навчальних закладах професійної освіти здійснюється насамперед для задоволення потреб підприємств, організацій та установ на локальному рівні, то варто було б звертати увагу на розвиток окремих професій в системі розвитку краю як в окремі історичні періоди, так і у процесі динамічного розвитку регіону у сучасний період. Тому, можна говорити і про новий напрямок краєзнавства – *краєзнавство професії*. Проте даний напрямок у системі краєзнавства потребує ще свого серйозного осмислення, обґрунтування та подальшого розвитку на теоретичному та практичному рівнях.

Виходячи з методичних позицій як сукупності взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи, важливо зазначити, що економічне краєзнавство може широко застосовуватися під час проведення занять як із загальноосвітніх, так і професійних дисциплін. Методологія у такому випадку як сукупність філософських методів пізнання, передбачає насамперед застосування цілої системи методичного

інструментарію. Економічне краєзнавство в такому випадку зіграє відповідну роль у формуванні економічного (ринкового) світогляду не лише в учні професійного навчального закладу, а й педагога. Зокрема у формуванні розуміння економічної доцільності, а також раціонального використання представників різних професій (фахів) у конкретному виробничому процесі. Ми тут можемо говорити про цілий філософську морально-етичну складову підготовки фахівця як для окремого виробництва і галузі, так і для конкретної території [2, с.27-37].

Економічне краєзнавство у навчальному процесі може ефективно використовуватися у поєднуванні з іншими краєзнавчими напрямками. Зокрема, це стосується історичного, географічного, бібліографічного, технічного, політичного, екологічного та інших. Зокрема у поєднанні з екологічним краєзнавством можна демонструвати взаємозв'язок проблем глобального характеру через призму локальних (територіальних) проблем. Так, при розгляді проблем забруднення навколишнього природного середовища у процесі виробництва та побутового життя людини можна чітко простежити процеси накопичення відходів та організації системи їх переробки (знешкодження).

Зокрема, можна застосувати простий економіко-математичний метод накопичення твердих побутових відходів у конкретному населеному пункті. Зокрема у місті, де знаходиться той чи інший професійний навчальний заклад. Перед цим пошуково-аналітичним методом з'ясувати середній показник накопичення ТПВ на одного мешканця даного населеного пункту. Такий розрахунок може здійснюватися за наступною формулою, яка на занятті демонструється в презентації лекції:

Розрахунок обсягу ТПВ у населеному пункті

Кількість твердих побутових відходів накопичується у Вашому населеному пункті протягом року за формулою:

$$\Sigma_n \times \Sigma^I_{\text{тпв}} = \Sigma_{\text{рік}}$$

де Σ_n - кількість населення в населеному пункті;
 $\Sigma^I_{\text{тпв}}$ - середня сума накопичення твердих побутових відходів на одного мешканця,
 $\Sigma_{\text{рік}}$ - сума накопичених ТПВ у одному населеному пункті протягом року.

Для прикладу можна взяти місто Черкаси, де за офіційними даними станом на 1 січня 2021 року мешкало 273 533 особи [3]. При середній статистичній накопичуваності ТПВ на 1 особу в рік $1,0-1,4\text{м}^3$, що становить приблизно 0,3 тонни загальна кількість концентрації твердих побутових відходів у місті становитиме приблизно 80-85 тис т. Далі вже від майстерності і креативності педагога залежить як ця проблема може розглядатися в системі викладання тої чи іншої професійної дисципліни. Економічне краєзнавство у поєднанні з історичним дасть можливість розглянути динаміку розвитку рідного краю у часовому просторі, а разом і ролі відповідної професії з якої готуються майбутні фахівці у тій чи іншій галузі виробництва. Поєднання з географічним краєзнавством можна простежити розвиток населеного пункту у просторовому вимірі. Тут взагалі можна говорити про розвиток нового напрямку – урбаністичне краєзнавство [4]. У поєднанні з літературним краєзнавством можна образно представити економічний розвиток краю через систему художньо-літературних творів як відомих, так і місцевих письменників.

Таким чином, економічне краєзнавство як один із напрямків загального краєзнавства може широко використовуватися у навчальному процесі професійної (професійно-технічної) освіти. При цьому можуть застосовуватися історичний, аналітичний, математичний, компаративістичний та інші методи. При цьому економічне краєзнавство відіграє чималу роль у формуванні патріотичних почуттів майбутніх фахівців як до свого краю зокрема, так і до рідної держави загалом. У широкому розуміння краєзнавчий матеріал при вивченні окремих загальноосвітніх та фахових дисциплін розширює професійно світоглядне уявлення про світ та інструментарій їх застосувань у практичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Студінський В.А. Економічне краєзнавство в системі формування сучасного ринкового світогляду педагогів професійної школи в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020. - № 10. – С.72-88.
2. Hausman D.M., McPherson M.S., Satz D. Etyka ekonomii. Analiza ekonomiczna, filozofia moralnosci i polityka publiczna. – Krakow: Copernicus Center Press, 2017. – 717 s.
3. Черкаси / Електронний ресурс. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%B8>
4. Студінський В.А. Урбаністичне краєзнавство: теоретико-методологічні питання в системі міждисциплінарного дослідження // Родина Рильських у

європейськму культурному просторі XIX-XX століття. – Новоград-Волинський: Новоград, 2020. – С.309-315.

Марина Василенко
Черкаський національний університет
імені Б. Хмельницького

ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Останнім часом особливу увагу у професійній освіті акцентують саме на компетентнісному підході, не усуваючи при цьому й інші. Тенденція, про яку йдеться, виражається в тому, що посилення когнітивно-інформаційного чинника в сучасному житті намагається «покрити» те, що вже не «покривається» традиційним розумінням професійної кваліфікації. Це відбувається у зв'язку з тим, що компетентнісний підхід є більш адекватним, більш рухливим щодо професійних меж і, навіть, руйнування професійних замкнень. Разом з цим, обмежуючи діяльність з репродуктивними алгоритмами у тривалому професійному полі, він тяжіє до спільної творчості в системі викладач – студент.

Найголовніше, компетентнісний підхід дозволяє віднайти в структурі будь-якої професії той специфічний і стрижневий компонент, який є підґрунтям і для результативного засвоєння змісту навчання, і для досягнення цілей вищої освіти з обов'язковим урахуванням професійно-ціннісних і пізнавально-освітніх орієнтацій при підготовці фахівця. А оскільки професійна робота вчителя мови за визначенням пов'язана з мовленням на основі мовних знань, тому таким стрижнем має бути комунікативна компетенція.

До питання комунікативної компетенції лінгвісти й лінгводидакти підходять по-різному. Появі поняття «комунікативна компетенція» передувало поняття "мовна компетенція" (а точніше «linguistic competence» уведене в науковий обіг лінгвістом Н. Хомським, на відміну від «мовної активності», або «linguistic performance»). Мовна здатність розглядалася ним у безпосередньому зв'язку з мовою як така, що передбачає здатність говорити конкретною мовою, тобто потенційне знання мови. Мовна активність – це процеси, які відбуваються за умови наявності мовної здатності в реальній мовленнєвій діяльності. І якщо першу вивчає лінгвістика, то друга є

предметом дослідження психології. Проте Д. Хаймсом було відзначено, що «знання мови передбачає не тільки володіння її граматиною і словником, а й чітке уявлення про те, в яких мовленнєвих умовах можуть або повинні вживатися ті чи інші слова та граматичні конструкції» [цит. за: 1, с. 121]. І тому він запроваджує поняття «комунікативна компетенція», а значить і розширює зміст поняття «linguistic competence», уводячи до його складу соціальний аспект (взаємини між мовцями, мету висловлювання, місце комунікативних подій). Причому визначає все це як «соціолінгвістичну (або, більш широко, комунікативну) компетенцію, яка дозволяє людині бути не просто мовцем, а членом соціально зумовленої системи спілкування» [3, р. 75].

Поряд з поняттям компетенція у педагогічній і лінгводидактичній літературі функціонує поняття компетентність. Ці поняття використовують або як тотожні, або як різні, або виводять одне з іншого. Таке розшарування думок щодо цих понять свідчить про те, що вони для педагогічної науки достатньо нові, неусталені, а інтерес до них досить великий. І, як будь-які нові поняття, вони ще проходять логічний етап становлення й розвитку.

Очевидно, що відношення між цими поняттями родо-видові. Говорячи про компетенцію, ми говоримо про загальні вимоги, «готовність спеціаліста до діяльності, що базується на знаннях і вміннях, набутих у процесі навчання й спрямованих на успішне включення у професійну діяльність» [2, с. 6]. А використовуючи поняття компетентності, ми в його зміст укладаємо певні якості особистості й реалізацію нею певних професійних вимог.

Отже, висуваючи вимоги до підготовки компетентного фахівця з конкретної мови, потрібно говорити, насамперед, про формування комунікативної компетенції у вигляді певних знань і умінь, які з необхідністю повинні використовуватися в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Крысин Л. П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка. – М.: Наука, 1989. – 188 с.
2. Петров А. Профессиональная компетентность: понятийно-терминологические проблемы // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2004. – № 10. – С. 6–10.
3. Hymes D. Foundation in sociolinguistics: an ethnographic approach. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974. – 381 p.

МАСОВІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Протягом століть вища освіта виконувала велику кількість різноманітних функцій: від трансляції культури між поколіннями та формування цивілізації до впливу університетів на соціально-економічний розвиток сучасного суспільства.

Сьогодні система вищої освіти знову стала предметом пильної уваги. У своїх звітах про стратегічне значення сучасної вищої освіти спеціалісти провідних міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, ОЕСР, Світовий банк, сходяться на тому, що вона повинна відповідати на нові виклики щодо підготовки фахівців, здатних задовольнити потреби ринку праці як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Такий підхід відображає глибокі зміни у структурі та масштабах вищої освіти, які відбулися у другій половині XX століття. Дедалі частіше проблеми вищої освіти пов'язують з явищем масовізації, що означає зарахування великої кількості індивідів до тієї чи іншої національної системи.

Вперше по відношенню до вищої освіти термін «масовізація» був використаний Матріном Троу, який виділив три типи систем в залежності від коефіцієнту охоплення населення – елітну, масову та універсальну [3].

В межах «елітної системи» переважає думка, що доступ до вищої освіти є *привілеєм*, який залежить від народження або таланту, або і від одного, і від другого. За таких умов вищу освіту здобуває менше 15% населення у віці від 18 до 23 років, а її основна функція зводиться до формуванняправлячого класу.

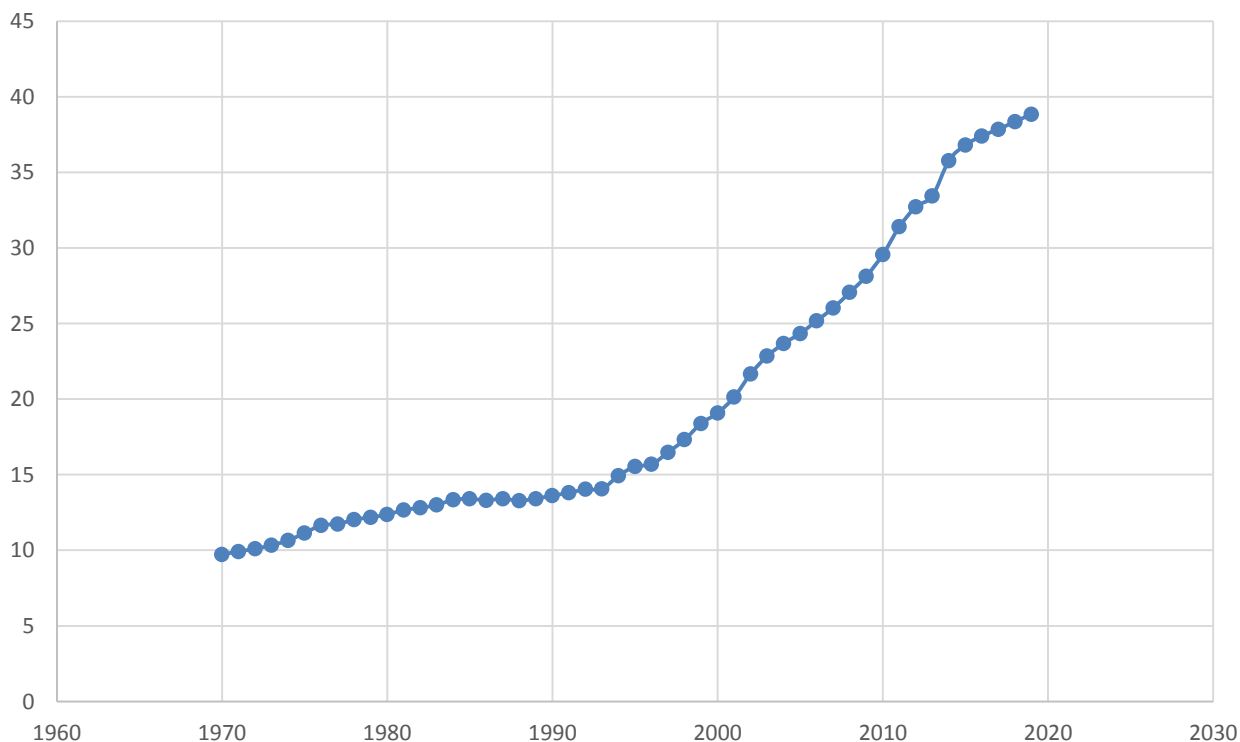
У «масовій системі» доступ до вищої освіти розглядається як *право* для тих, хто має певну кваліфікацію. Таким чином, вищу освіту здобуває близько 50% населення відповідної вікової групи, а її функція полягає у передачі навичок та підготовці більш широкого кола технічної та економічної еліти.

Згідно позиції «універсальної системи», доступ до вищої освіти є *обов'язком* представників середнього та вищого класів. В такій ситуації вищу освіту здобуває понад 50% молоді з метою адаптації населення до соціальних і технологічних змін.

За останні п'ятдесят років у світі спостерігається швидке та істотне розширення галузі вищої освіти, що призвело до її перетворення з «елітної» системи на «масову», а подекуди і на «універсальну».

Коефіцієнт охоплення вищою освітою в світі збільшився з 9,7 % у 1970 році до майже 38,9% у 2019 році [2]. З одного боку, ці показники є свідченням глобалізації, а з іншого демонструють розширення доступу до вищої освіти та професійної діяльності для різних верств населення, зокрема жінок.

Коефіцієнт охоплення вищою освітою в світі, 1970 – 2019 рр., %

У ХХ столітті світова система вищої освіти пережила декілька хвиль масовізації. Перша хвиля відбулася у 60-70-х роках ХХ століття у Північній Америці, головним чином, через зростання населення та демократизацію галузі. Друга хвиля масовізації охопила Західну Європу кінця 1980-х – 1990-тих років. Третя хвиля припала на початок 1990-х років у країнах Центральної та Східної Європи, де відбувалися політичні, соціальні та економічні перетворення.

За даними ЮНЕСКО на сьогоднішній день зі 176 країн, за якими доступні показники охоплення вищою освітою, 60 країн (34%) мають «універсальну систему». До них, в першу чергу, належать країни Північної Америки та Західної Європи (88%), потім йдуть Центральна та Східна Європа (76%). 68 країн (39%) мають «масову систему» або перебувають в процесі переходу до «універсальної». Ця категорія найбільше представлена країнами арабо-мусульманського регіону, Східної Азії, Тихоокеанського

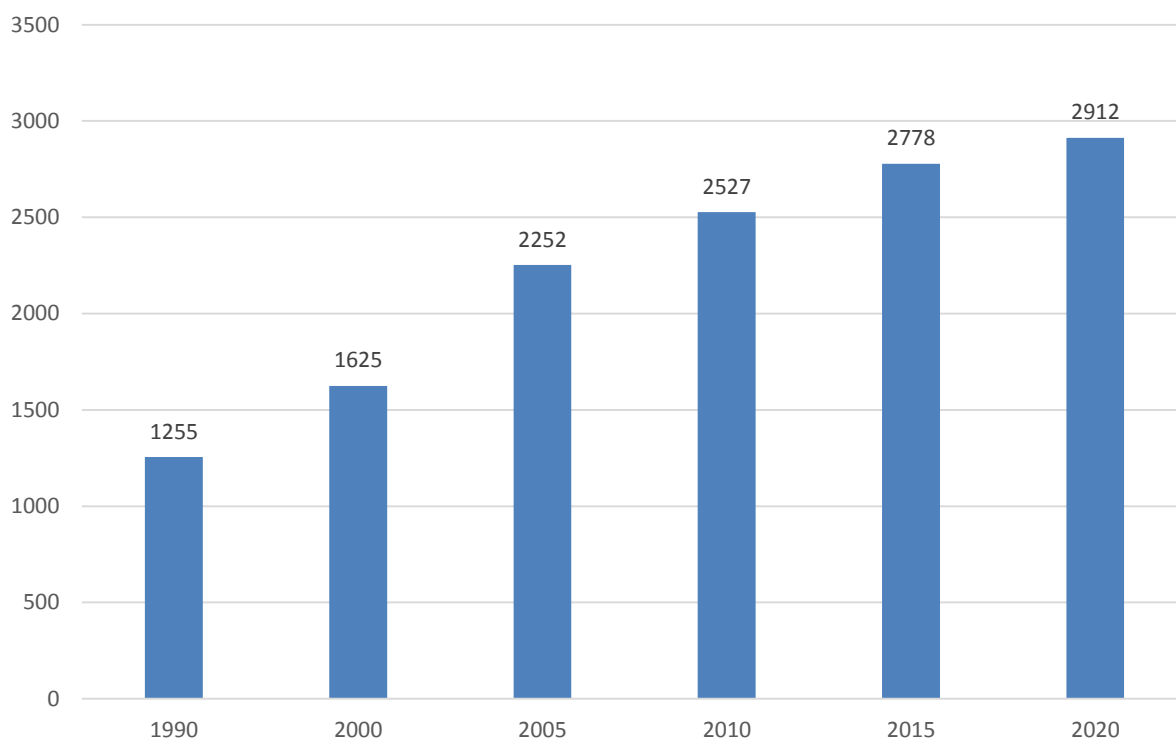
регіону, Латинської Америки та Карибського басейну. 48 країн (27%) мають «елітну систему» і в основному вони знаходяться в Африці [4].

Одним з найбільш важливих наслідків процесу масовізації стала диверсифікація системи вищої освіти, до складу якої були включені як нові інституції, так і старі, що раніше належали до сектору професійної освіти. За інформацією Міжнародної асоціації університетів на сьогоднішній день кількість закладів вищої освіти у світі варіюється від 14 до 20 тисяч [1].

Таке інституційне розмаїття, а також реформи урядів різних країн, спрямовані на розширення доступу до вищої освіти, допомогли диверсифікувати і кількість та склад студентів за рахунок представників різних соціальних, культурних та етнічних груп.

За даними ЮНЕСКО протягом останніх тридцяти років чисельність студентів на 100000 населення зросла на 132%: від 1255 студентів у 1990 році, до 2912 – у 2020. Ці цифри чітко демонструють розширення доступності вищої освіти і за прогнозами експертів така тенденція збережеться на майбутнє [4].

Чисельність студентів на 100000 населення в світі, 1990 – 2020 рр.

Співставлення концепції Мартіна Троу з даними ЮНЕСКО, Світового банку та Міжнародної асоціації університетів дозволяє прослідкувати трансформацію світової системи вищої освіти за останні пів століття. З одного боку, загальною тенденцією є масовізація вищої освіти, яка з певною

хронологічною різницею зачепила як розвинені країни, так і країни, що розвиваються. З іншого боку, модифікація галузі вищої освіти здійснюється паралельно з тими процесами, що відбуваються у всьому світі. Зокрема йдеться про демократизацію, фемінізацію та диверсифікацію.

Список використаних джерел

1. International Association of Universities : веб-сайт. URL: <https://www.iau-aiu.net/> (дата звернення: 20.03.2021).
2. School enrollment, tertiary (% gross) : веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR?end=2020&start=1970&view=chart> (дата звернення: 20.03.2021).
3. Trow M. (2007) Reflections on the Transition from Elite to Mass to Universal Access: Forms and Phases of Higher Education in Modern Societies since WWII. // Forest J.J.F., Altbach P.G. (eds) International Handbook of Higher Education. Springer International Handbooks of Education, vol 18. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4012-2_13
4. UNESCO Institute for Statistics (UIS) : веб-сайт. URL: <http://uis.unesco.org/> (дата звернення: 20.03.2021).
5. Гаращук О.В., Куценко В.І. Основні функції вищої освіти України в контексті її модернізації та євроінтеграції. *Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Будапешт, 26-29 листопада 2013 року* /ред. кол. В.І. Смоланка (голова), І.В. Артёмов та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 8(27). – С. 7–16.
6. Совсун І. Дилеми масифікації вищої освіти : веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/community/stories/ksevoice-dilemi-masifikatsiyi-vishhoyi-osviti/> (дата звернення: 20.03.2021).

Олена Ланських, Ольга Ігнат'єва

Черкаський державний технологічний університет

РЕФЛЕКСІЯ ВЗАЄМОДІЇ МОВНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Глобальні виклики, які делегує сучасний світ до людини, обумовлюють радикальну зміну філософії мовної політики, що, в свою чергу, пов'язується з

необхідністю опрацювання та впровадження нової державної освітньої політики у цій сфері. Тому аналізуючи проблему мовної політики доцільно включити до аналізу поняття «освітня політика». Основними документами, в яких здійснена спроба її визначення для України, є послідовно прийняті і частково впроваджені (виконані) Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.); «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст.» (2002 р.); «Стратегія розвитку освіти України...» (2012 р.). Позитивно оцінюючи ці документи як цілком співрозмірні з освітніми програмами європейського простору освіти (Велика хартія Університетів, Лісабонські домовленості, Болонські декларації тощо), вимушені констатувати наявність низки суперечностей та невизначеностей, які стримують поступальний розвиток вітчизняної освіти, обумовлюють її відставання від аналогічних процесів, що здійснюються у цивілізованих країнах світу. Розробка та впровадження нової державної політики в галузі освіти є більш ніж очевидним.

Особливої уваги заслуговує той факт, що існує взаємозалежність мови та держави, яка розкривається в комунікативній природі влади. Мова, будучи генетичною підставою влади, фундаментально визначає умови її збереження та реалізації в суспільстві. Більше того, окремі погляди навіть вбачають у мові знаковий «каркас» політики, який може бути описаний лінгвістичними категоріями. Зокрема, діалектичним синтезом політичної семантики та політичної пунктуації.

Обґрунтовано фундаментальне значення мови як одного з ключових чинників стратегічного розвитку кожної окремої національної системи освіти. Враховуючи це, доведено надзвичайну важливість та нагальну актуальність філософсько-світоглядного, структурно-функціонального та культурно-аксіологічного аналізу сучасної державної мовної політики в контексті розвитку як української освіти, так і української державності загалом.

Спираючись на науковий доробок Н. Лумана, доведено, що мова, фундаментально визначає умови збереження та реалізації влади в суспільстві. В авторитарних державах владний контроль над розповсюдженням та розвитком мови завжди є вкрай жорстким. Як правило, в таких державах, присутня яскраво домінуюча пропаганда титульної мови влади, зокрема на рівні розповсюдження та реакційному рівні, а в тоталітарних структурах вони доповнюються явним юридично-законодавчим рівнем. Тому, мовну політику держави, певною мірою, можна вважати турботою про збереження або удосконалення тих соціально-гуманітарних умов, за яких дана влада була досягнута.

Слід зазначити, що серед головних політичних суперечностей, які впливають на впровадження української мови в українську освіту є розрив між доцентровими і відцентровими тенденціями, між потребою зближення країн і народів та їхнім прагненням за будь-яких обставин зберегти свою ідентичність. Адже культурно-мовленнєве середовище визначає не лише форму комунікативної взаємодії, але й фактично диктує ціннісний зміст повідомлення. Людина вбирає певні цінності не усвідомлюючи цього. Це породжує ще одну суперечність, яка особливо проявляється в Україні – між прагненням знати і кілька мов й необхідністю віддавати перевагу рідній та державній мові (особливо, якщо це не одна й та ж мова). В умовах багатонаціональної держави виникає низка мовленнєво-політичних проблем – від багатомовності до полілінгвістичної освіти, від проблеми суржику до проблеми мотивації виховання особистості в умовах багатомовного комунікативного простору.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Освітня політика (огляд порядку денного): Монографія / В.П.Андрущенко, В.Л.Савельєв – К. : «МП Леся», 2010. – 368 с.
2. Журавський В.С. Державна освітня політика: поняття, системність, політичні аспекти / В.С. Журавський // Правова держава: щорічник наукових праць. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ, 2003. – Вип. 14. – С. 20-30.
3. Луман Н. Власть / Никлас Луман. [Пер. с нем. А.Ю. Антоновского]. – М.: Практика, 2001. – 256 с.

Вікторія Даценко

Черкаський державний технологічний університет

ТВОРЧІСТЬ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В нашому глобалізованому суспільстві сьогодні відбуваються соціально-економічні перетворювання, вимагаючи розвиток неординарних, активних, творчих особистостей, які творчо, креативно, критично, нестандартно вирішували б поставлені завдання.

Формування інтелектуальної еліти, яка втілює темп розвитку науки, техніки, економіки, культури, визначає ефективність цього розвитку.

В навчальному процесі надважливого значення має гуманізація освіти, формування культури мислення та творчості. Розроблені методики щодо вдосконалення творчого мислення. Так, для студентів освітньої програми Політична філософії викладається цілий ряд дисциплін, які формують творче мислення, а саме – Креативне та критичне мислення, Медіакультура, Паблік рілейшнз та технології презентації. Концептуальні знання, набуті фахівцями під час навчання та в процесі професійної діяльності, враховуючи останні здобутки, як фундамент оригінального мислення, інноваційної діяльності.

Критичне мислення стане в нагоді при вирішуванні завдань, розв'язанні нових проблем і в процесі навчання, і в процесі професійної діяльності.

На кафедрі філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету викладачі та студенти сприяють створенню творчого середовища і психологічно сприятливого клімату для творчості і беруть активну участь в Філософському клубі, де майже щотижня підіймають нові питання та теми для обговорення та дискусій. Підготовка до виступу в філософському клубі в сою чергу формує інтерес до матеріалу і мотивує до навчальної діяльності. Такий вид діяльності дає розвиток пізнавальної активності.

Варто зазначити, що важливою є можливість обирати навчальні предмети, навчальні завдання, робити самостійний вибір тем курсових та випускових робіт.

Зрозуміло, що актуальною є соціальна підтримка творчої поведінки, наприклад, за призові місця в Днях студентської науки, студенти отримують нагороди за свою творчість.

Вдалою є думка О.І.Мілашовської щодо необхідності враховувати сучасні тенденції реформування освіти, вимоги освітнього стандарту, аналіз професійної діяльності майбутнього фахівця за умови творчого застосування професійних знань і умінь.

Ліпін М.В. вказує, що у ситуації інформаційного світу найважливішим активом постає творча, дієва людина, яка здатна продуктивно використовувати знання для вирішення поставлених завдань. Сьогодні важливого значення набуває питання збільшення продуктивності її інтелектуально-мисленнєвої діяльності. Навчання на освітній програмі Політична філософія спрямує на здатність до самостійного прийняття нестандартних професійних рішень, ефективного розв'язання майбутнім фахівцем складних завдань, виходити за межі існуючих знань, створювати нове.

Наші автори

Бахмач А., аспірантка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Бінецька В., аспірантка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Бойко А., завідувачка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Брацун І., підприємниця, кандидатка філософських наук, м. Черкаси

Василенко М., доцентка кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання ЧНУ імені Б. Хмельницького, м. Черкаси

Гончаренко Л., доцент кафедри філософії Харківського національного медичного університету, м. Харків

Гранатирко Б., аспірант кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Даценко В., доцентка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Дроздова Т., доцентка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Зубко А., студентка I курсу магістратури Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Ігнатієва О., доцентка кафедри іноземних мов Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Кожем'якіна О., доцентка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Кулешов О., доцент кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Куницький М., викладач кафедри філософських і політичних наук, проректор Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Ланських О., старша викладачка кафедри іноземних мов Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Логінов В., аспірант кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Мартинов О., студент 2 курсу факультету гуманітарних технологій Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Півненко В., викладач кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

П'янзін С., доцент кафедри філософії та релігієзнавства ЧНУ імені Б. Хмельницького, м. Черкаси

Рилова О., викладачка, аспірантка кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Саліх М., студент 1 курсу магістратури Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Синьогуб І., аспірант кафедри філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Студінський В., професор кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, м. Біла Церква

Тіщенко А., студент 4 курсу факультету гуманітарних технологій Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Цюра Д., студент 4 курсу факультету гуманітарних технологій Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

Матеріали
VII науково-практичної конференції
(24-25 березня 2021 року, м. Черкаси)

Наукове редагування і макетування: Дроздова Т.О.

Формат 60x84 1/16. Папір офс. Гарн. Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 10,31.

Видавець: ФОП Гордієнко Є.І.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4518 від 04.04.2013 р.
Україна, 18000, м. Черкаси
тел/факс: (0472)56-56-12, (067)444-28-94

e-mail: book.druk@gmail.com